

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

TOIMETUS:

R. Rägo
peatoimetaja

**E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, A.-T. Kliimann,
H. Kristal, E. Maddison, A. Palvadre,
K. Parts, J. Uluots,**

A. Mägi
toimetuse sekretär .

LÄHEMAD KAASTÖÖLISED.

S. Csekey, V. Ditmar, R. Eliaser, E. Erdmann, D. Grimm, K. Gyldenstubbé, J. Jans, H. Jucum, P. Kann, F. Karlsson, A. Luiga, J. Lõo, H. Madisson, N. Maim, A. Piip, P. Poom, M. Pung, K. Saarmann, K. Selter, M. Taevere, O. Tief, I. Tjutrumov, K. Trankmann.

S I S U.

Artiklid.

Kaznelson, W.: Kreditorid-pandipidajad Baltimaade konkursiprotsessis 289

Arutlused.

Vasar, Meinhard: Eesti Vabariigi Põhiseadus ja KAS § 380 309

Viirman-Kanemägi, M.: Alaealise abielunaise teovõime küsimus BES järgi 316

Kirjanduse ülevaade.

H. K.: Georg Krönig, Richter und Strafvollzug 320

Riigikogu tegelus.

Riigikogu 1932. a. mai-, juuni-, juuli- ja augustikuu tegeluse ülevaade 323

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond:

Kas maksuasutised peavad igal juhul ettevõtte aruandes näidatud reisukulud täiel määral arvesse võtma? 325

Kas kooperatiivühingute juhatusel on tarvilik tema poolt antud kaebusele juurde lisada tõendusi selle kohta, et kaebusele alla kirjutanud isikud on juhatusliikmed? 326

Kas perekonnaabiraha maksmisel riigiteenijale võetakse arvesse ainult ta palgasumma, või arvatakse ka seda tasu, mida ta kui mitte riigiteenija teise teenistuse eest saab? 326

Kas seadus seab tasuta maasaamise tingimuseks pensioniõigust? 327

Kas juhul, kui 1930. a. 12. juuli seaduse (RT 57—1930) järgi kinnisvarade hindamine on teostatud, tuleb teed uuesti ära jaotada, arvestades puhaskasurublasid? 327

Kas veeühingu liige peab algatama enda vabastamist liikme kohustest ja õigustest üksnes peakoosoleku kaudu? 327

**Kreeditorid-pandipidajad Baltimaade
konkursiprotsessis.**

W. Kaznelson.

*Quod vero contra rationem
juris receptum est, non est pro-
ducendum ad consequentias.*

(Paulus L 14 D 1. 3)*

Saatudes Marcianus'e sententsile, mis retsipeeritud digestade poolt — *inter pignus autem et hypothecam tantum nominis sonus differt*¹ — on pandi ja hüpoteegi vahel sisuliselt vahe ainult nimetuses, meie pandi- ja hüpoteegipidajate asemel räägime ainult pandipidajatest, ja pandipidajatest rääkides peame silmas peajasjalikult pandipidajaid-laenuajaid, viimaste eraldamiseks pandipidajaist teiste kohustiste järgi.

I. Oma artiklis „Über die Anwendbarkeit der deutschen Reichsgesetze in den Ostseeprovinzen“ kirjutab professor Bunge muu seas: Es giebt wie überall, so auch bei uns Rechtsfragen, die nie oft und ausführlich genug zur Sprache gebraucht werden können, um eingewurzelten Vorurteilen, die sich in der Praxis geltend gemacht haben, entgegenzutreten, und sie, wo möglich, zu beseitigen².

Näib, et küsimus pandipidajate õigusest, osa võtta konkursimenetlusest maksujõuetute panditajate asjus, kuulub nimelt seesuguste õigusküsimuste hulka.

Meie kohtupraksises on kindlasti juurdunud tees, et kreeditorid-pandipidajad ei või oma nõudmistega konkurssist osa võtta³. Tees põhineb Senäti otsusel 1904. a. nr.

* Mis on määratud seaduse täieliku mõtte vastu, seda ei tule laiendada järgnevatele (analoogilistele) juhtudele.

¹ L. 5, § 1 D. XX. 1.

² Bunge u. Madai. Erörterungen, B. II, S. 289.

³ Prof. Tjutrumov arvab, et Baltimaade õiguse järgi ainult hüpoteek-kreeditorid ei või pandi müümiseni peakoosolekutest osa võtta⁴

108 ja kõik kommentaatorid tsiteerivad seda kui vaieldamatut⁴.

Nn. departemanguküsimus on selles otsuses formuleeritud järgmisel viisil: kas võivad Balti kubermangudes hüpoteegikreeditorid osa võtta konkursivalitsuse valimisest? Ehkki küsimus oli seatud ainult hüpoteegikreeditoride õiguse suhtes osa võtta konkursivalitsuse valimisest, otsustas Senat küsimuse eitavalt, sest et „kahtlemata on kuraatorite valimised konkursikorra menetluse hulka käiva tehte tähendusega“.

Nõnda, kui juhinduda mainitud otsusest, siis tuleb tunnustada, et vaieldav küsimus on Senati poolt lahendatud eitavalt, mitte üksnes osaliselt, vaid ka kogu tema ulatuses, s. o., et kreditorid, kelle nõudlused on kindlustatud hüpoteegiga või käsipandiga, ei või võtta osa mitte ainult kuraatorite valimisest, vaid ka üldse „tehetest, mis käivad konkursikorra menetlusse“, teiste sõnadega, pandipidajad üldse ei esine konkursikreeditoridena. Senat põhistab oma otsust järgmiste kaalutlustega: 1. TKS 1899. art. lisa 5 artikliga kokkukõlas läheb maksujõuetu võlglaste varanduse valitsemine üle kreditoridele, kes saavad rahulduse konkursimenetluse korras. 2. TKS 1899. art. lisa 22. artikli punktide 1 ja 2 ning BES 1498. art. märkuse kohaselt „hüpoteegiõigused, mis kantud kinnistusraamatutesse, ja nõudlused, mis kindlustatud käsipandiga, kasustavad rahuldust lahus konkursimenetlusest“. 3. BES 1456. art. kohaselt „juhul, kui saadud summast ei piisa täielikuks rahulduseks, on pandipidajal õigus nõuda võlgnikult kõige ülejäänud juurde maksmist“. Nende normide alusel arutleb Senat järgmiselt: a) pandipidajad kasustavad rahuldust eraldi konkursimenetlusest, järelikult niivõrt, kuivõrt nad esinevad pandipidajatena, ei ole neil õigust saada rahuldust konkursi korras; b) 1456. art. järgi on pandipidajal õigus nõuda võlgnikult isiklikult ainult pandist puudujäävat, järelikult pandi müümiseni ei ole pandipidaja võlgniku isiklik

konkursivalitsuse valimiseks, kuna pandipidajail säärane õigus on (Konkursnoje pravo, lk. 147, 148). Kuid niisuguseks vahetegemiseks hüpoteek-kreeditori ja pandipidaja konkursiõiguste vahel pole alust Baltimaade seadusis, ehkki praksises säärast vahet tehakse.

⁴ Teised sama küsimust käsitlevad Senati otsused (1895. a. nr. 97) ei puuduta Baltikumit; nad põhinevad Vene hüpoteegiõiguse erisustel.

kreeditor ja seetõttu ei või ta ka oma nõudlusega konkur-
sist osa võtta. Ühe sõnaga, Senati arvamuse järgi võib
pandipidaja olla üks kahest: kas isiklik või asjaõiguslik
kreeditor. *Tertium non datur*. Seetõttu, kui pandipidaja
soovib konkursist osa võtta, siis peab temast saama asja-
õigusliku kreeditori asemel isiklik kreeditor, aga selleks
peab tema, Senati arvamuse järgi, eeskätt kas realiseerima
pandi või loobuma oma pandiõigusest kas tervikuliselt või
vähemalt selles osas, mis tema arvestuse järgi kattub pan-
diga. c) Pandipidaja peab eelkäivalt täpsalt selitama, mil-
lises summas jääb võlg pandist katmatuks, ja ainult selles
aritmeetiliselt määratud summas võib tema
oma nõudmist konkursivalitsusele esitada. Nii arutleb end.
Vene Senat.

Nagu teada, Ajutised reeglid maksujõuetuse asjade menet-
luseks Baltimaa kubermangudes (lisa TKS 1899. art.) on
killuks Saksa KO-st (Konkurs Ordnung). Kupfer oma
teoses „Commentar zur Baltischen KO“ kirjutab: Die zeit-
weiligen Regeln sind, wie aus Vergleichung mit der KO
des deutschen Reichs hervorgeht, zum grössten Teile aus
der letzteren geschöpft⁵.

Ja tõesti, Saksa KO-s on reegleid, mis on oma sisult
ühtlased 22. artikliga TKS 1899. art. juurde ja märku-
sega BES 1498. art. juurde. Nii KO 48. art. kõlab: „Kree-
ditorid, kes omavad pandiõigust esemetele, mis kuuluvad
konkursitompu, võivad nõuda lahus rahuldust neist pan-
tidest (können aus den ihnen verpfändeten Gegenständen
abgesonderte Befriedigung wegen ihrer Pfandforderung
verlangen), ja 4. art. *in fine* kõlab: die abgesonderte Befrie-
digung erfolgt unabhängig von Konkursverfahren. Kuid
Saksa KO-s on peale osundatud reeglite sama küsimuse
kohta veel järgmised: § 64 „Kui võlgnik vastutab pandi-
pidaja ees ka isiklikult, siis võib pandipidaja nõuda kon-
kursivalitsuselt rahuldust selles ulatuses, millises tema loo-
bus lahus rahuldusest või millisel määral pandist puudu
jäi.“ § 96 „Küsimust selle üle, kas võivad pandipidajad,
ning millisel määral, võtta osa kreditoride üldkoosolekust,
kui keegi kreditoridest vaidleb selle vastu, otsustab konkursi-
tompu valitseja või kohus.“

⁵ Dorpater Juristische Studien B. II. 1893. a.

Saksa kohtupraktis seletab neid paragraafe järgmisel viisil: 1) Pandipidaja on õigustatud esitama konkursivalit-
susele oma nõudmist täies ulatuses ega ole kohusta-
tud juba sel momendil loobuma täielikust või osalisest pan-
dist saadavast rahuldusest [RG (Reichsgericht) otsus 1890. a.,
26. köide, nr. 112, 1911. a., 77. köide, nr. 75]. Prof. Jäger
oma klassikalises kommentaaris KO-le lisandab sellele veel:
„Nõudlust võidakse avaldada täies ulatuses, see registree-
ritakse puuduva osa nõudena (Ausfallforderung), kogu sellele
summale määratakse dividend, kuid pandipidajale antakse
sellest dividendist välja niipalju, mille võrra tema nõudmine
ei ole kaetud pandiga (in Höhe des Ausfalls). 2) Seadus ei
keela pandipidajale avaldada nõudmist üheaegselt mõlemale
tombule (pandile ja konkursitombule) ja ainult dividendi
kättesaamiseks teeb seadus konkursitompu subsidiaar-
seks allikaks peale pandi realiseerimise, kuid mitte vastu-
pidiselt⁶. 3) Kreditorite üldkoosolekutel on pandipidajal
hääleõigus kõiges oma nõudesummas, aga mitte ainult puu-
duva osa summas (RG 37. köide, nr. 16)⁷. Selline on Saksa
kohtupraktis.

⁶ Jäger. Kommentar zur KO 5. Aufl. § 64, An. 9, 11, 12.

Loeme kasulikuks esitada seda kohta Jäger-Commentar'ist algupärandis.
Temas, esiteks, lükatakse ümber Senati arutlused, aga, mis peasi, seal
otsustatakse ka suure tähtsusega küsimus, nimelt: kas arvestatakse dividend
esialgselt ülesantud nõudesumma kohta või ainult selgunud puudujääva
summa peale. An. 11: Anmelden darf der Gläubiger seine volle Forderung,
und zwar, ohne schon zur Zeit der Anmeldung auf das besondere Deckungs-
objekt verzichten oder den Ausfall nachweisen zu müssen (RG v. 5. 7.
1890 Bd. 26, 112; v. 6. 12. 1911 Bd. 77, 75). Er darf voll anmelden; er
muss es nicht... Meist freilich wird es vorteilhafter für den
Gläubiger sein, die ganze Forderung anzumelden. Denn
durch Eintragung in die Tabelle wird die Forderung zum vollen Betrag, auch
der durch das Absonderungsrecht gedeckte Teil, rechtskräftig festgestellt
(RG v. 20. 10. 1888 Bd. 22, 154; OLG Karlsruhe v. 28. 11. 1906 LZ 1907
S. 921; Hamburg v. 17. 2. 1906 OLG. 15 S. 242 f.). Die Feststellung wirkt
unter der Voraussetzung des § 164 II (§§ 194, 206 II) Rechtskraft und
Vollstreckbarkeit auch gegenüber dem Schuldner persönlich. Selbst
wenn bei Vollanmeldung der Feststellungsvermerk der
Tabelle (was üblich aber irreführend ist) lautet „festgestellt in
Höhe des Ausfalls“ oder „als Ausfallforderung“, er-
streckt sich die Wirksamkeit der Feststellung auf
die ganze Forderung.

⁷ Mentzel. KO S. 414.

Näeme, et ühes ja samas küsimuses, peaaegu ühtlaste normide alusel, eksisteerib kaks risti vastukäivat kohtutege- lust: meie (ex-Vene) ja Saksa. Küsitakse, kumb neist kahest kohtutegelusest on õigem? Vaevalt eksime, kui eelistame Saksa kohtutegelust, sest Senati otsus 1904. a. nr. 108 on meie arvates vähe põhjendatud ja Senati kaalutlused pole õigustatud seadustega, millele Senat käesoleval juhul viitab. TKS 1899. art. lisa 5. artiklis tõesti räägitakse, et konkursi- tombu valitsemine ja korraldamine läheb kreditoridele, kes saavad rahuldust konkursimenetluse korras. Kuid see artik- kel ei selgita küsimust, kas saab pandipidaja rahuldamist konkursimenetluse korras. TKS 1899. artikli lisaparagraa- fis 22 ja BES § 1498 märkuses räägitakse, et pandipidajad kasustavad lahus rahuldust konkursimenetlusest. Kuid neis seadustes ei räägita, et pandipidajad kasustavad rahuldust a i n u l t lahus konkursimenetlusest, ega ole öeldud, et pandi- pidajail on keelatud üheaegselt avaldada oma nõudmisi ka konkursivalitsusele. Äärmisel juhul võiks öelda, et 22. art. jätab küsimuse pandipidajate õiguse üle, osa võtta samuti konkursimenetlusest, lahtiseks⁸. Art. 22 vaid konstateerib materiaalõiguse normi ja seda, meie arvates, tuleb mõista selles mõttes, et nii palju kui pandipidaja saab või tahab saada rahuldust panditud objektist, nii kaugelt ei allu tema konkursimenetluse reeglite mõjule, või, nagu ütleb prof. E r d - m a n n: die Pfandgläubiger haben ein Recht auf separate Befriedigung aus dem Immobilien, ohne sich an den Concurs beteiligen zu müssen⁹.

Selline tõlgendamine leiab kinnitust konkursiseaduste eel- nõu 1035. art. I punktis, mis eelnõu koostatud Baltimaade Juriidilise Keskkomisjoni poolt BES III kõitega kohanda- tult. See artikkel kõlab: Zur Geltendmachung ihrer An-

⁸ Sama arvamuse on avaldanud Reisner artiklis „Die rechtliche Stellung und die Aufgaben... der Concursverwaltung“, kus ta muu seas kir- jutab: „Dabei unterlassen es jedoch jene Gesetze zu bestimmen ob die letzt- genannten Creditoren (Ajut. Reeglite 22. art.) ebenso wie die Concurs- gläubiger auf den Gläubigerversammlungen das Stimmrecht haben oder nicht (Dorpater Juristische Studien, 1894. a. II köide 2. pool lk. 277). Vt. samuti v. K l o t: Gläubiger Befriedigung im Special- und Generalkonurse im Bal- tischen Teile Lettlands (Rig. Zeitschrift für Rechtswissenschaft 1929, H. 3. S. 153).

⁹ Erdmann. B. II, S. 443.

sprüche ausserhalb des Concurses sind berechtigt: 1) Gläubiger deren Forderungen vor Eröffnung des Concurses durch Übergabe eines Kastenpfandes... oder durch einen Act der Privatpfändung gesichert worden sind. Siin art. 22 väljendise asemel „kasustavad rahuldust“ kõneldakse „sind berechtigt“. Väljendus „kasustavad rahuldust“ (Vene tekst „udovletvorenim polzujetsa“) andis Senatile põhjuse otsustada, et teist rahuldamis moodust pandipidajate jaoks ei ole olemas. Kuid väljendis „sind berechtigt“ osutab sellele, et seadus annab pandipidajatele üldise mooduse kõrval oma võla rahulduse nõudmiseks pandist veel ühe õiguse ja igatahes ei keela pandipidajail kasustada üldist moodust ega kõrvalda pandipidajaid konkursitombu kasustamisest¹⁰. Selline tõlgendamine kinnitub lõpuks TKS 1899. artikli lisapar. 14 tekstiga, milles öeldakse: „sunduslikust ülesandmisest konkursimenetluse korras vabastatakse... 2) nõudmised, mis kasustavad rahuldust lahus konkursimenetlusest“ (art. 22). Selle artikli mõttest tuleneb samuti, et pandipidajad ainult „vabastatakse“ oma nõudmiste sunduslikust ülesandmisest konkursivalitsusele, kuid soovi korral endastmõistetavalt võivad nad seda teha; nad vabastatakse kohustisest, kuid neile ei keelata, pandipidajaiks jäädes, esitada oma nõudmist konkursivalitsusele.

See on ka täiesti mõistetav, sest pant ja hüpoteek on ju aktsessoorsed tehingud. Peatehinguks on laen, mis kindlustatakse selle pandi- või hüpoteegitehinguga. „Der Gläubiger,“ kõneleb professor Sohm, „hat als solcher nur ein Forderungsrecht... Die *rei obligatio* (so bezeichnen die Römer das Pfandrecht), d. h. die Sachschaftung, tritt als Sicherungsmittel neben die *personae obligatio*. Das Pfandrecht ist ein accessorisches Recht“¹¹. See aktsessoorne tehing ei piira ega kitsenda mingil määral kreditori isiklike nõudeõigusi. Need isiklikud nõudeõigused, üldised võla rahuldamise viisid ei pea olema mingil moel piiratud võlglaste maksujõuetuse korral üksnes sellepärast, et kreditor on kas pandi või hüpoteegiga kindlustatud. Ses suhtes on

¹⁰ Vt. Zwingmann, Civ. Entscheid. B. IV. Nr. 517.

¹¹ Sohm. Institutionen § 60 S. 340. Vt. samuti Windscheid, B. I. S. 673 ed. 1891: In L. 43 D. de Sol. 4. b. 3 wird das Pfandrecht neben den Bürgen zu den Accessionen der Forderung gezählt.

Vogteigericht'i arutlused oma otsuses 4. IV 1877 nr. 53, mida esitab Zwingmann, — ilmtingimata õiged, kus räägitakse: „Konkursi avamisega muutub vaid maksujõuetu võlgniku üksikute kreditoride rahuldamise protsessuaalne kord, kuid ei muutu võlglaste ja tema kreditoride vahel olevate suhete eraõiguslik iseloom. Konkursivalitsus asendab võlglast kreditoride ees; ei ole mingit vahet maksujõuetu võlgniku ja konkursivalitsuse juriidilise isiksuse vahel... Viimasel ei ole rohkem õigusi (omalt poolt lisandame — peale eriliste õiguste, mis seadusega määratud) kui neid omas võlglane... ja üksiku kreditori poolt omandatud eraõigused kasustavad seaduse kaitset ka peale konkursi avamist¹².“

Samane seisukoht on avaldatud Rigasche Rath'i otsuses 1876. a. nr. 5500: „Pandipidaja materiaalõigusi ei piirata konkursimenetluses mingil määral ja konkursivalitsus ei omanda suuremaid ega paremaid õigusi kui neid omas maksujõuetu võlgnik¹³.“ Lõpuks kirjutab ka Senat otsuses 1895. a. nr. 97: „...b) Pandipidaja õigus võlgniku panditatud vara suhtes seaduse järgi ei erine millegagi tema õigusest täiesti õigusvõimelise isiku vara suhtes.“

Nende otsuste mõtte järgi järelikult koondub kõik sellele, millised õigused olid pandipidaja suhtes maksujõuetul võlgnikul enesel, või õigemini, millised õigused kuulusid pandipidajale pandiandja suhtes tema maksujõuetuseni? Kas võis pandipidaja siis alustada sissenõudmist pandiandja muust varast või pidi tema enne seda eksekuteerima pandi?

Kui pandipidaja võis, pandile pööramatult, sissenõudmist

¹² Durch den Ausbruch des Concurses zwar der prozessualischer Modus der Befriedigung der einzelnen Gläubiger des Cridars, nicht aber der privatrechtliche Charakter des zwischen dem Cridar und dessen Gläubigern bestehenden Rechtsverhältnisses alteriert wird. Demnach gilt dem einzelnen Concursgläubiger gegenüber die Gesamtgläubigerschaft als ein Stellvertreter des Cridars. Eine Verschiedenheit der Rechtspersönlichkeit zwischen Cridar und Concursverwaltung ist daher nicht zu statuieren; letztere hat nicht mehr und nicht umfangreichere Rechte als der Gemeinschuldner selbst gehabt hat (Zwingmann, B. V. Nr. 379, S. 94).

¹³ Die materiellen Befugnisse des Faustpfandgläubigers durch das Concursverfahren in keiner Weise beeinträchtigt werden, indem die Concursgläubiger nicht grössere und bessere Rechte erwerben und durchführen können, als welche ihr Schuldner besessen hat (Zwingmann, B. IV. Nr. 517: S. 96).

toimetada võlglaste muust varast, siis, kokkukõlas nende kahe vana Baltimaade kohtu otsusega, on tema õigustatud nõndasamuti talitama ka võlgniku maksujõuetuse puhul konkursivalitsuse suhtes, s. o. — sõltumatult pandist või hüpoteegist ja säilitades õigust viimaste peale, võib oma pretensiooni esitada konkursivalitsusele ja osa võtta konkursimenetlusest kreditori õigustega.

II. Nagu ülemal oli osutatud, Senat, tuginedes 1456. artiklile, eitab pandipidaja õigust toimetada sissenõudmist isegi õigusvõimeliselt võlgnikult ja mitte ainult maksujõuetult, enne kui ta pandile ei ole pöördunud, ja leiab, et pandipidajast saab võlgniku isiklik kreditor ainult pärast seda, kui pant on ära müüdud ja saadud summaga kaetud osa temaga kindlustatud nõudmisest. 1456. artikli sellise tõlgendamise õigus Senati poolt on samal määral kaheldav nagu Ajut. reeglite 22. artikli omagi. Täpsalt samuti, nagu 22. artikli sõnadest „lahus rahuldust kasustavad“ Senat teeb vaba järelduse „järelikult ei kasusta rahuldust konkursitombust“, teeb ta samasuguse vaba järelduse 1456. artikli sõnadest „omab õigust nõuda puudujääva osa juurdemaksmist“, et „ainult pärast pandi realiseerimist võib esitada pretensiooni konkursitombule, aga seni ei ole pandiandja võlgnikule isegi mitte isiklik kreditor“.

Mõlemad need tõlgendamised astuvad välja nende aluseks seatud tekstide piiridest. Ei saa kinnitada, nagu seda teeb Senat, et pandipidaja pandi realiseerimiseni ei ole konkursitombu isiklik kreditor.

„Pant, kui täiendav õigus,“ kõnelevad Tsiviilseadustiku eelnõu redaktorid, „ei või muuta seda kohustussuhet, mille puhul tema seatud. See suhe peab jääma selleks, mis tema oleks olnud pandi lisandamiseta, sest et kindlustise lisandamine nõudmisele silmanähtavalt ei pea kaasa tooma nõudmisest enesest tulenevate õiguste mahu vähenemist. Pandi seadmine, võimetu avaldama mingit mõju võlgniku ja usaldaja vahelistele isiklikele suhetele, ei või kaasa tuua võlgniku vabastamist isiklikust vastutusest. Kõige paremini nähtub see, näiteks, sellest kaalutlusest, et panti võidakse seada üheaegselt kohustise enese seadmisega, või jälle võib ühineda võlgniku juba oleva kohustisega ja seejuures isegi pika aja kulgemise järel pärast kohustise tekkimist“ (lk. 504). „Eelnõu

ei võinud lubada, et pandi seadmine piiraks usaldaja isiklike õigusi, mis kohustisest tulenevad, sest et ta seega rikuks võlaõiguslikke printsiipe ja eriti seda printsiipi, mille järgi igaüks, kes millekski kohustunud, peab täitma oma kohustise“ (lk. 506)¹⁴.

1456. artikkel kinnitab ülalkirjeldatud Tsiviilseadustiku eelnõu kaalutlusi ning mitte rohkem; see artikkel kinnitab, et pandi või hüpoteegi seadmisega ning pandist või hüpoteegist sissenõudmisega isiklik nõudmine ei lõpe, kuni võlg on kustutatud. Vastu Senati arvamust, 1456. artikkel ei sea sugugi astmestikku isikliku ja asjaõigusliku nõudmise vahel ega sea esimese obligatoorse subsidiaarsust viimase suhtes. Sellise subsidiaarsuse, tõsi küll, seab Saksa kohtupraktis RG otsuses 1886. a. nr. 70¹⁵ õigluse kaalutlustel, kuid ainult maksujõuetute võlgnikkude suhtes ja ainult dividendide väljaandmise silmapilgu jaoks, aga mitte võlgnikkude pandipidajate suhtes üldse ja üldise seadusparagraafi alusel, nagu seda teeb Senat. Et nimelt just niisugune on 1456. artikli mõte, et ta ainult formuleerib üldist õiguse põhimõtet selle üle, et pandi olemise puhul ei tühistu isiklik nõudmine, kinnitavad ka selle artikli allikad. Üks neid allikaid on *L. 9. D. de distractione pignorum XX. 5.* Selle fragmendi lõpus kõneldakse: *Pomponius autem lectionum libro secundo ita scripsit — quod in pignoribus dandis addici solet, ut quo minus pignus venisset, reliquum debitor redderet, super vacuum est, quia ipso jure ita se res habet etiam non adjecto eo.* (Pomponius oma loengute 2. raamatus kirjutab järgmist: tavaline lisandus pandi andmisel, et võlgnik peab kreditorile juurde maksma vahe võla ja pandist saadava vahel, on täiesti liigne, sest selline kohustus on olemas *ipso jure* ka niisuguse lisanduseta). See Pomponiuse arvamus tõendab kõige paremini, et 1456. artikkel ei sea mingisuguseid erilisi piiramisi pandipidajate õigustele, vaid kinnitab seda, mis olemas *ipso jure*.

Nii viisi ei andnud ei tekst ega 1456. artikli allikad Senatile alust tõlgendada teda selles mõttes, et ta seaks asjalisele nõudele obligatoorse prioriteedi isikliku nõude ees, ja kinnitamiseks, et pandipidajat pandi realiseerimiseni ei võiks

¹⁴ 3. raamat, 2. köide, Votšinnoje Pravo.

¹⁵ Jäger, KO § 64 An. 9. S. 884.

lugeda ka isiklikuks kreditoriks. Kuid sellele võidakse vastu rääkida: sest ka Tsiviilseadustiku eelnõus on 344. artikkel, mis on sisult peaaegu ühtlane 1456. artikliga, mille juures eelnõu redaktorid seletavad, et 344. artikliga seatakse pandipidaja jaoks nimelt niisugune isikliku nõude subsidiaarsus pärast asjalist nõuet.

Sellel vastuväitel loeme vajalikuks peatuda mõnevõrra üksikasjalisemalt. On üldtunnustatud fakt, et Senati viimaste aastakümnete praksis oli tugevasti mõjustatud Tsiviilseadustiku eelnõu põhimõtetest. See seietub, esiteks, eelnõu erandlikkude teaduslikkude ja praktiliste väärtustega, teiseks, Senati sooviga, valmistada kohtupraktise abil võimalikult valutu üleminek vanadelt normidelt uutele. Vaevalt me eksime, kui tõusetame eelduse, et ka BES 1456. artikli tõlgendamine Senati poolt on toimunud tsiviilseadustiku eelnõu 344. artikli mõjul. Kuid see seletus antud juhul muidugi ei või olla õigustuseks Senati tõlgendamisele BES 1456. artikli kohta. Toonitame sõnu „antud juhul“, sest 344. artikkel ei ole mitte võetud eelnõusse *quia ipso jure ita se res habet*, nagu väljendab Pomponius, vaid just überpöörduvalt. 344. artikkel sai seesuguse redaktsiooni eriliste Vene olukordade tagajärjel, millest kõneldakse selle artikli motiivides.

Eelnõu redaktorid seletavad, et Riiginõukogu antud põhi- aluste 20. artikkel nõudis redaktsioonikomisjonilt, et ta redigeeriks pandist rahuldamisest käsitleva seaduse kokkukõlas Venes kehtinud seadusandlusega. See viimane tunnustas, et pandipidajad võivad saada rahuldust üksnes pandist (Sissenõuete seadluse 315. art. tsiviilne XVI köide, 2. jagu, 1892. a. väljaanne). Komisjon ei pidanud võimalikuks alluda Riiginõukogu sellisele nõudmisele täies ulatuses ja pöördus Lääne-Euroopa eeskujude poole, kus see küsimus lahendatakse mitmeti:

Saksa seadusandlustes (Baieri hüpot. sead. 49. art.; Saksa tsiviilseadustiku 426. art.; Austria tsiviilseadustiku 466. art.) on usaldajale antud täielik vabadus valida see või teine moodus rahulduse hagemiseks. Pandi olelu ei takista usaldajal teostada isiklikku nõuet isikliku hagi kaudu, täpsalt samuti nagu see nõudmine omakorda ei takista hagi esitamist vahenditult pandi üle. Võlgnikul ei ole õigust sundida usaldajat pöörduma enne kõike panditud kinnisvarale.

Niisugune selle või teise nõude vaba valik kuulub usaldajale täiesti sõltumatult sellest, kas panditud kinnisvara kuulub esialgsele võlgnikule või on üle läinud teistesse kättesse¹⁶. Teisemal vaatepunktil asuvad Prantsuse (2209. art.) ja Itaalia (2680. art.) seadustikud, mis annavad usaldajale õiguse, nõudmist pöörata teisele kinnisvarale, mis tema kasuks hüpoteegiga koormamata, ainult panditud kinnisvara müügist saadud summa piisamatuse juhul. Prantsuse seadustiku eeskuju jälgib ka Poola hüpoteegiseadustik (vt. Tsiiviilsead. eelnõu lk. 514).

Eelnõu redaktorid valisid neist süsteemidest Prantsuse oma, milline esineb kompromissilisena Saksa ja Vene süsteemide vahel. See süsteem ei anna pandipidajale täit valikuvabadust asjalise ja isikliku nõude vahel nagu Saksa süsteem, kuid samal ajal ei piira sissenõudmist ainult pandiga, nagu see on seatud Vene süsteemis.

Sellised on Tsiiviilseadustiku eelnõu 344. artikli motiivid, kuid need motiivid on täiesti võõrad BES 1456. artiklile.

Prof. Bunge oma artiklis, mis tsiteeritud käesoleva artikli alguses, kinnitab, et Saksa *Gemeines Recht* peab tunnistatama subsidiaarseks Baltimaade õiguse suhtes. Neumann oma artiklis, mis trükitud üheaegselt Bunge artikliga ja samas kogus, läheb veel kaugemale ja kirjutab: das *gemeine Recht* ist nicht *Hilfsrecht* in den Ostseeprovinzen, sondern ein *einheimisches* und kann allenfalls als ein *recipites* betrachtet werden, wenn es durchaus ein fremdes sein soll¹⁷.

Kuidas seal ka oleks, kuid kahtlemata seisab 1456. artikkel meie õigusele lähedal seisva Saksa *Gemeines Recht*'i pinnal ega saa seetõttu kuidagi tõlgendatav olla meie õigusele täiesti võõra Prantsuse süsteemi vaimus, nagu tõlgendab Senat, s. t. selles mõttes, et pandi eksekutsioon võlgniku suhtes üldse, mitte ainult maksujõuetu võlgniku suhtes, peab

¹⁶ Der Hypothekengläubiger kann nach seinem Belieben die dingliche oder die persönliche Klage anstellen. Der persönlich verklagte Schuldner hat nicht das Recht den Gläubiger zur Vorausbefriedigung auf das verpfändete Grundstück zu verweisen; er hat kein *beneficium excussionis realis*. Der Hypotekar kann auch beide Klagen gleichzeitig anstellen. (E n e c c e r u s und Wolf. Lehrbuch des Bürgerlichen Rechts, B. II. S. 483. Ausg. 1921).

¹⁷ Neumann. „Etwas über das römische und deutsche Recht... in den Ostseeprovinzen“. Op. c. S. 77.

tingimata eelnema isiklikule nõudmisele. On vajalik veel tähendada, et Tsiivilseadustiku eelnõu 344. artikkel puudutab ainult nn. *pignus voluntarium*'i (*p. conventionale*), vabatahtlikult laenu kindlustuseks antud panti, ega puuduta ei *pignus necessarium*'i, sundpanti, ei krediitpanti ega panti, mis antud võõra võla kindlustuseks. Nende viimaste pantide suhtes isegi Tsiivilseadustiku eelnõu 346. ja 348. art. määravad, et neil juhtudel võib kreditor oma näengu järgi pöörata sissenõudmist panditud varale või võlglastele muule varale.

Samal ajal aga tuleneb Senati tõlgendusest, et igasugune pant, olgu ta antud mistahes alusel, jääb pandiks ja kreditor kõigil neil juhtudel, kui nõudmine on kindlustatud pandiga, peab eksekuteerima pandi eelkõivalt enne seda, kui pöörduda isiklikule sissenõudmisele. Senati tõlgendamise järgi peab tulema otsusele, et pandipidaja ei või osa võtta konkursist isegi sel juhul, kui pant on saadud kolmandalt isikult, sest ka niisuguse pandiandja suhtes peab konkursivalitsus toetuma Ajut. reeglite 22. artiklile ja vastu vaidlema, et selle kreditori nõudmine on pandiga kindlustatud. Kuid see otsus on juba ilmses vastuolus BES 1445. artikli sisuga. See artikkel annab pandiandjale *beneficium excussionis personalis*, õiguse nõuda, et pandipidaja nõuaks enne võlgnikult, s. o. tema pantimata varast, ja alles siis pööraks sissenõudmise pandile puudujääva summa suurus. Just seesama 1445. artikkel ongi parimaks Senati teooria ekslikkuse tõenduseks, nagu ei oleks pandipidaja pandi realiseerimiseni isiklikuks kreditoriks ja saaks selleks ainult pärast pandi realiseerimist pandist puudujääva summa (Ausfall) suuruses¹⁸. Sellest artiklist nähtub, et pandi olemasolemisel ei lakka pandipidaja olemast võlgniku isiklik kreditor ja võib koguni olla sunnitud välja astuma isikliku kreditorina varem, kui välja astuda hüpoteek-kreditorina. Kui aga pandipidaja ei lakka olemast isiklik kreditor pandi olemasolul, siis peab ta kasustama kõiki isikliku kreditori õigusi, muu hulgas ka konkursist osavõtu õigust.

Kui sellel või teisel pandiliigil on see või teine järjekord isiklikkude ja asjaliste õiguste teostamises, siis see järjekord õiguse teostamises mitte ainult ei lükka ümber

¹⁸ Vt. prof. Tjutrjumov. Kurs graždanskago prava v. II. lk. 245.

nende õiguste üheaegset olemasolu, vaid vastupidi — kinnitab mõlema õiguse olemasolu üheaegsust, sest ainult siis, kui kaks õigust olelevad üheaegselt, võib kõnelda järjekorrast nende teostamises. Niiviisi kinnitab 1445. artikkel täiesti meie põhilist mõtet, et vastu Senati arvamust pandipidaja ka pandi olelu puhul ei lakka olemast pandiandja isiklik kreditor ja järelikult pandiandja maksujõuetuse puhul ei lakka olemast kreditor ka konkursitombule¹⁹.

III. Senat õigustab oma eitavat suhtumist pandipidajaisse konkursis veel viitamiseга sellele, et pandi realiseerimiseni on isikliku nõude määr (aritmeetiliselt) määrateldamatu. Kuid nõude maksimum, s. o. terve võlasumma, see on aritmeetiliselt määrateldud suurus. Väiksem sisaldub suuremas (*pars in toto*), ja kui pandipidaja avaldas konkursi oma pretensiooni täies võlasummas, siis sellega reklameeris tema konkursivalitsuse ees ka oma pandist puudujääva summa. Kui pärast esialgne nõudmise summa väheneb puudujääva summa suuruseni, siis konkursivalitsuse huvid ainult võidavad, aga ei kannata.

Kui järjekindlalt viia läbi Senati vaatepunkt, et isikliku nõude määra esialgne määrateldamatus (õigemini püsimumus), millele Senat viitab, kõrvaldab võimaluse pääseda konkursikreditoride hulka, siis samal alusel võiks konkurss ka tagasi lükata vekslipidaja nõude maksujõuetu žirandi vastu, sest sellesama vekslil järgi esinevad vastutajatena veel veksliaandja ja eelnevad žirandid, ning on veel teadmata, milline summa neilt vekslil järgi rahulduseks sisse tuleb. Seesama konkursivalitsus võiks vastu vaielda ka kreditori õigustele, kelle nõudmine kindlustatud pangagarantiiga.

Kuid kõik need viitamised esialgsete nõudmiste muutmise võimalusele tulevikus ei paralüüsi kreditori õigusi olevikus. Need rahulduse saamise võimalused kreditoril tulevikus teistest allikatest peale konkursi, antud juhul pandist või hüpoteegist, teevad pandipidaja esialgse isikliku nõude konkursivalitsuses tingeliseks (BES 3155. ja 3156. art.).

¹⁹ Peab tähendama, et kohtupraktis mittemaksujõuetute võlgnikkude suhtes ignoreerib Senati viidet asjalise nõude prioriteedile isikliku nõude ees. Alati esitatakse täitelehti, mis välja antud pantkirjade järgi, kohtutäitureile nõude pöördega võlgniku panditamata varale. Selle vastu ei protesti kohtutäituri ja meile on teadmata juhud, et selle vastu oleks protestinud võlgnik.

Sellise nõude kohuslikkus konkursivalitsuse jaoks on sõltumusse seatud eitavast tingimusest (BES 3155. art.), s. o. pandist täieliku või osalise rahulduse saamatajäämise faktist.

Siin läheneme küsimuse sellele küljele, millist Senat 1904. aasta otsuses nr. 108 üldse puudutanud ei ole, nimelt tingelisusele, mis omane pandipidaja nõudele konkursitombu vastu. Kinnitame, et pandipidaja nõue konkursitombu vastu on tingeline, sest et pandipidaja rahuldamine konkursi poolt sõltub, nagu öeldakse BES 3150. artiklis, „tulevasest ja teadmatust sündmusest“, s. o. sellest, kas saab pandipidaja tulevikus pandist rahuldust, ja kui saab, siis millisel määral? See tingimus on eitav, sest et dividendi saamise õigus on tingitud pandist täieliku või osalise rahulduse saamatajäämisest. Kui aga tunnustada, et pandipidaja on tingimisi konkursitombu isiklik kreditor, siis ka tema suhe konkursitombusse peab määratama seadustega tingimuste üle, s. o. TKS 1899. art. lisaparagraafide 13. ja 39. ning BES 3150.—3194. artikli alusel, mida Senat oma otsuses on jätnud täiesti tähele panemata.

Tõsi, need viimased artiklid on mahutatud BES-s I osasse 5. peatükki pealkirja alla „tingelistest lepingutest“, millest võiks järeldada, et need artiklid ei puuduta mittelepingulise loomuga tingimusi. Kuid selle arvamuse lükkab tagasi prof. Erdmann oma artiklis „Die Wirkung der erfüllten Resolutivbedingungen auf Rechtsgeschäfte unter den Lebenden“²⁰. Selles artiklis kirjutab prof. Erdmann: „...eine nähere Durchsicht der bezüglichen Artikel des Provinzialgesetzbuchs erweist, dass der Gesetzgeber diese Zerlegung nicht streng durchgeführt hat und dass in die Art. 3150—3194 incl. nicht bloss speciell die bedingte Obligation tangierende Bestimmungen, sondern die meisten derjenigen Sätze, welche allen Gattungen der Bedingung gemein sind, aufgenommen worden, dass somit die Bedingungslehre im Obligationenrecht als generelles Gesetz den Singularbestimmungen im Erbrecht und Sachenrecht gegenübersteht.“ (Lk. 139.)

See prof. Erdmann'i arvamus ühtib täielikult Mentzeli kommentaaridega KO 66. ja 67. artikli juurde, kommentaariga, mis põhistatud Reichsgericht'i otsustega ja rea

²⁰ Artikkel on trükitud Zeitschrift für Rechtswissenschaft, Heft 2. V — 1894. a., mida andnud välja Tartu ülikooli õigusteaduskond.

viimase aja teaduslike artikkelitega²¹. Lõpuks ka motiivid TKS 1899. art. lisaparagraaf 13-le saatuva BES 3173.—3175. artiklile (vt. Gasmann ja Nolcken, 1890. a. väljaanne, lk. 277).

Tunnustades, et pandipidaja on konkursitombu tingeliseks kreditoriks ja et tema seisukord määratakse ülaltoodud üldiste ja eriliste seadustega tingimuste üle, peame vajalikuks peatuda küsimusel, millise tingimuste liigi hulka kuulub tingimus pandipidaja rahulduse saamise või saamatajäämise või täiest saamisest puudujäämise üle? Kas on see suspensiivne, edasilükkav tingimus, või resolutiivne, muutev?

Meil kehtivate Ajutiste maksujõuetuse reeglite vaatepunktilt oleks võinud selle küsimusega ka mitte tegemist teha, sest Ajut. reeglite 13. art. seisab oma sisult lähedal Ulpianu'se sententsile: „*Quia stipulatus est sub condicione placet etiam pendente condicione creditorem esse*“²². Selles 13. artiklis räägitakse: „edasilükkava või äramuutva (vahet tegemata, kumma) tingimuse mittesaabumine ei takista pretensioonide ülesandmist konkursimenetluses“, ja 39. artikkel kõlab, et „võla rahuldamine, mille edasilükkav tingimus ei teostunud, lükatakse edasi tingimuste teostumiseni“.

Sellele vaatamata tegeleme selle küsimusega, sest meie arvates on meil antud juhul tegu resolutiivtingimusega, aga niisugusel juhul on pandipidaja õigused, osa võtta konkursitombust, tähtsal määral laiemad ja püsivamad.

Kreditor suspensiivtingimuse all omab seaduse väljendise järgi ainult „ootust“ (BES 3167. art. „tšajanie“) ja võib nõuda selle tema ootuse kindlustamist tingimuse teostumise juhuks (3169. art.). Seetõttu kannab niisuguse suspensiivkreditori osavõtt konkursist ainult kindlustavat loomust, nagu otseselt on väljendatud KO 67. §-s: „Forderungen unter aufschiebender Bedingung berechtigten nur zu einer Sicherung.“ Sedasama kinnitavad TKS 1899. art. lisa 13. artikli motiivid, kus kõneldakse: „Niisuguste (s. o. suspensiivsete) nõudmistega kreditorid on õigustatud konkursist osa võtma,

²¹ O. c. S. 375.

²² L. 42 D. 44. 7. Vt. samuti Windscheid: Wer aus einer Verfügung unter Lebenden etwas bedingt zu fordern habe, sei jetzt sogleich als Gläubiger anzusehen (B. I. S. 208 Aufl. 1891).

kuivõrra selline osavõtt võib olla neile nende nõudmiste kindlustuseks tingimuse teostumise juhuks.“

Täiesti loomulik, et niisuguse kreditori osavõtu õigus kõigist konkursi tehetest on väga vaieldav, ja Saksa KO järgi mõned suspensivtingimused üldse ei anna konkursist osavõtu õigust²³.

Suspensivkreditoride hulka kuuluvad, muu seas, solidaarsed võlgnikud ja vastutajad maksujõuetu võlgniku eest, kuni nad viimase võlga pole ära maksnud, üldse kreditorid regressiõiguse alusel²⁴. Selle momendini, regressinõude õiguse tekkimiseni, ei ole sellised vastutajad veel kreditorideks selle sõna valjemas mõttes, nemad on niiõelda veel mitte kannatada saanud kreditorid, sest et nad võlgniku arvel raha veel ei andnud; neil on ootus, et neilt nõutakse sisse terve võlg, mille eest nemad vastutasid, või nõutakse sisse osa võlga; alles siis saavad nad tegelikeks kreditoriks, kes on kannatada saanud selle maksujõuetusest, kelle eest nad vastutuse olid andnud.

Sootuks teisiti on lugu laenutajaga, kes on pandi saanud laenu kindlustuseks. Vaidlematult on niisugune laenutaja pandiandja kreditoriks saanud juba tol momendil, kui ta raha laenutas, tema jääb kahtlematuks võlgniku kreditoriks ja pärast selle maksujõuetust konkursitombu kreditoriks. Kuid võib saabuda asjaolu, mis muudab laenutaja sellise juba tekkinud õiguse nõuda konkursitombult, ja nimelt võib pant katta tervelt või osaliselt tema võla. Seetõttu on silmanähtav, et seesugune pandipidaja esineb konkursitombu kreditorina resolutiivse, muutva tingimusega.

²³ KO § 171. Konkursforderungen, welche aufschiebend bedingt sind, bei welchen also die Berechtigung des Gläubigers, wie die Verpflichtung des Gemeinschuldners noch schwebt, begründen nur einen Anspruch auf Sicherstellung (KO § 67) in der Art, dass bei Abschlagszahlungen (s. unten § 25) die Dividende für dieselben zum vollen Betrag wie für unbedingte Forderungen zwar berechnet, jedoch nicht ausbezahlt, sondern zurückbehalten wird. (KO § 154 Abs. 1, § 168, 2). Diese Berücksichtigung erfolgt jedoch nicht unbeschränkt; Beträge, welche zur Sicherstellung einer solchen Forderung hinterlegt sind, fließen für die Schlussverteilung zur Masse zurück, wenn die Möglichkeit des Eintritts der Bedingung eine so entfernte ist, dass die bedingte Forderung einen gegenwärtigen Vermögenswert nicht hat (§ 171 KO, vgl. auch §§ 154, 156 KO) (Breitling, Grundzüge des Concursrechts und Concursverfahrens. S. 163).

²⁴ Vt. Mentzel, o. c. S. 375.

Aga sel juhul peab pandipidaja maksu saamiseni pandist kasustama kõiki konkursitombu kreditori õigusi mingisuguste kitsendusteta, sest BES 3173. artikli jõul äramuutva tingimuse saabumiseni on sellise kreditori seisund ühesugune tingimusteta kreditori seisundiga. Niisugusel kujul on see postulaat otseselt formuleeritud KO 66. artiklis: „Forderungen unter auflösender Bedingung (§ 158 BGB) werden wie unbedingte geltend gemacht“²⁵.

IV. Lõpuks loeme vajalikuks peatuda küsimuse praktilisel küljel.

Pandiaktid nendega kindlustatud laenude suhtes jagunevad kahte liiki: kongruentsed ja inkongruentsed. Kongruentsed pandid tehakse üheaegselt laenuga, nad tingivad üksteist. Niiviisi kindlustatud laenud esinevad reaalkrediidi laenudena, üldtsiviilkäibe laenudena. Isikliku krediidi moment on sellistes laenudes teisejärgulise tähtsusega ja kreditorid niisuguste laenude põhjal esitavad harva oma pretensioone konkursivalitsusele, ja niisuguste pandipidajate jaoks küsimusel, mis tõusetatud käesoleva artikliga, olulist tegelikku tähtsust ei ole.

Inkongruentsed panditehingud tehakse tavaliselt pärast laenu, mõnikord kaunis pika aja järel, niisugused pandid antakse tavaliselt varem-tekkinud isikliku võla kindlustuseks või lisakindlustuseks. Sellistes laenudes prevaleerib isiklik krediit, pandiaktil on teisejärguline tähtsus. Need on kaubandusliku, peamiselt pangakäibe laenud.

Eelistatuimaks pangakrediidi vormiks meie ajal on kontokorrent. Pank avab kontokorrentistile krediidi suuremalt osalt millegagi kindlustamata, eriti „tervetele“ klientidele. Põhikirja nõuete rahuldamiseks kontokorrentist alul, konto-

²⁵ Forderungen unter auflösender Bedingung (§ 158 BGB) werden im Konkurse wie unbedingte geltend gemacht (KO § 66), dem bedingten Gläubiger wird aber die auf seine Forderung entfallende Dividende nur gegen Sicherstellung der Rückgabe für den Fall des Eintritts der Bedingung ausbezahlt, wenn er auch nach bürgerlichem Recht nur gegen Sicherheitsleistung Befriedigung verlangen kann. Solange diese Sicherheit nicht geleistet wird, werden die bei Abschlagsverteilungen, bei der Schlussverteilung und etwaigen Nachtragsverteilungen (KO §§ 149, 161, 166) auf die Forderung entfallenden Anteile zurückbehalten (KO § 168, 4) beziehungsweise nach der Schlussverteilung gemäss Anordnung des Konkursgerichts für Rechnung des Gläubigers insolange deponiert, bis sich entscheidet, ob die Bedingung eintritt oder nicht (KO § 169) (Breitling, o. c. S. 165).

korrent-arve avamisel, piirdub sellega, et annab kontokorrendi kindlustuseks oma depoovekslid, kuid see on muidugi ainult puhtvormiline kindlustis.

Kuid sedamööda kuidas suureneb sellise kontokorrentisti deebet-saldo, või kui hakkab kõikuma tema isiklik krediit, hakkab pank nõudma ja saama rohkem soliidsemaid kindlustisi vabrikute, tehaste, masinate, kaupade jne. näol.

Kujutleme niisugust juhtu: kontokorrentist-vabrikant pankroteerus. Oletame, et tema deebet-saldo on 500 000 krooni. Paremal juhul on kontokorrent kindlustatud suure kõrgemhinnalise tehase ja suurte valmistoodete ladudega. Pank esitab konkursivalitsusele pretensiooni 500 000 krooni suuruses summas. Konkursivalitsus, saatudes Senati otsusele 1904. aastast nr. 108, ei võta seda pretensiooni vastu, sest võlg pangale olevat nagu täielikult kaetud pantidega. Tegelikult aga on see kindlustis väga problemaatiline. Tehas, tõi küll, on väga hinnaline, võlgnik on kulutanud selle tehase ehitamiseks tunduvalt rohkem kui 500 000 krooni. Nüüd aga, kus tehas on määratud tegevusetusele, takseeritakse seda kui ehitist, mis mingit tulu ei anna ja nõuab suuri kulusid. Niisugune tehas temale ebasoodsa konjunktuuri puhul — aga vabrikandi pankrott esineb tavaliselt nimelt halva konjunktuuri järeldusena — on hinnatav kui hulk materjali lammutamiseks või äravedamiseks. Sama esineb ka valmiskaupadega. Suurel hulgal ei leia nad mitmeil põhjusil ostjaid. Täiesti selge, et deebet-saldo panga kasuks on väga vähe kindlustatud, ja niisugune pandipidaja, niisugune pank on väga tõsiselt huvitatud konkursimenetlusest. Niisugusele inkongruentsele pandipidajale, niisugusele pangale on täiesti kohaldamatud meie poolt juba tsiteeritud Reisner'i kaalutlused (vt. joonealune märge 8): „es wäre widersinnig einem Gläubiger, der an die Concursmasse keinerlei (!) Ansprüche hat, dennoch die gleichen Verwaltung und Verfügungsrechte über dieselbe wie den Concursgläubigern die einzel und allein aus derselben befriedigt werden, einzuräumen.“

Sellele vaatamata keeldub konkurss tunnustamast ka niisuguse pandipidaja pretensiooni ainuüksi pandi olelu fakti enese tõttu, ega võta kaalumisele küsimust, kas pant tegelikult katabki nõudmist ja millise määrani.

Senat soovitab pandipidajale sel juhul loobuda pandist või määrata, millisele summale hindab kreditor (pank) neid

pante oma nõude kindlustistena. Kuid see nõuanne on vastuolus panga kui kreditori õiguste ning huvidega. Pank ju nõudis võlgnikult kindlustust just tema maksujõuetuse juhuks, nimelt selleks, et omada sel silmapilgul paremust teiste kreditoride ees, et saada kui mitte kogu võla, siis kas või osa eest rahuldust 100% suuruses. Aga nüüd, kui saabus maksujõuetus, mida ette nähes pank varus pante, — soovitab Senat pangale loobuda neist pantidest, loobuda sellest väljatingitud ja sageli suure vaeva ja kuluga hangitud eesõigusest ning oma huvide kahjuks muutuda isiklikuks kreditoriks ja saada võrdsest nendega, kellel pante ei ole.

Senati teine nõuanne, määrata ulatus, millises pandid kindlustavad laenu, on raskesti teostatav ja kreditori jaoks seotud riisikoga. Näiteks, kuidas takseerida tehast pärast peremehe maksujõuetust? Oletame, et pank hindab mitte-töötava tehase ostjate puudumise tõttu 10 protsendile tema hinnast. Aasta või poole järel muutunud konjunktuuris võib leiduda ostjaid, kes ostavad tehase 60 protsendiga tema hinnast. Siis ei lähe 50% vabrikuhinnast mitte pandipidaja heaks, vaid läheb konkursi kasuks, jagamisele isiklike kude kreditoride vahel, jällegi pandipidaja õiguste ja huvide kahjuks²⁶.

Selge, et ka selline kombinatsioon on pandipidajale väga kahjulik. Kuid, teisest küljest, võidakse vastu rääkida, et on tarvis hoolitseda mitte ainult pandipidaja õiguste ja huvide eest, vaja hoolitseda ka teiste kreditoride õiguste ja huvide eest, kelle nõudmised pandiga kindlustamata. Ei või pandi-

²⁶ Jäger illustreerib seda postulaati järgmise näitega (lk. 885): Beispiel: Wenn der absonderungsberechtigte Konkursgläubiger 1000 zu fordern hat und für 600 auf abgesonderte Befriedigung verzichtet oder bei dieser einen Ausfall in Höhe von 600 erleidet, wird ihm bei Durchführung des Konkurses die Dividende nur für 600 ausgezahlt und gebührt ihm beim Zwangsvergleich auch die Vergleichsrate nur für 600. Trägt also die Konkursdividende oder Vergleichsrate 25%, so hat er $6 \cdot 25 = 150$ zu beanspruchen. Aus dem Erlöse des Absonderungsgegenstandes kann der Gläubiger, nachdem er für 600 auf abgesonderte Befriedigung verzichtet hat, an seiner Rangstelle nur die übrigen 400 verlangen. Fallen aber auf diese Rangstelle tatsächlich nur noch 200, dann darf er nicht etwa die übrigen 200 als Ausfall neben dem Verzichtbetrag im Konkurse verfolgen. Er darf nur entweder für den Ausfall oder für den Verzichtbetrag Befriedigung aus der Konkursmasse verlangen: dass er sich beim Verzicht verrecknet hat, das geht an ihm heim.

pidajale lubada edasi lükata pandi realiseerimist *ad calendas graecas* spekulatiivotstarvetega ja seega takistada konkursitombu likvideerimist.

Kuid niisuguste oma seisundi kuritarvituste võimaluse vastu pandipidajate poolt on olemas eriseadus.

Kokkukõlas Ajutiste reeglite 24. artikliga võib konkursivalitsus paluda kohut määrata tähtaeg pandi müügiks. Selline kohtu poole pöördumine on parimaks pääsuks seisukorras. Kohus ei määra ei liiga lühikest tähtaega panditud tehase ja suurte kaubaladude realiseerimiseks, pandipidaja (ja ka konkursitombu) kahjuks, ega määra liialt pikka tähtaega konkursitombu huvide kahjuks. Kohus määrab õiglase ja otstarbeka tähtaja, sõltumuses pandiobjektist ja turukonjunktuauri tingimustest²⁷.

Ülalkirjeldatust järgneb, et konkursi keeldumine tunnustamast pandipidaja õigusi enne pandi realiseerimist tegelikult rikub oluliselt viimaste õigusi ja huvisid, ilma mingi kasuta sellest konkursitombule, ja esineb kardetava ähvardusena kaasaegsele kaubanduslikule ja eriti pangakrediidile.

Järeldused. Meie lõplikud järeldused tõusetatud küsimuse kohta on järgmised:.

1. Ajutiste reeglite 22. artikkel, märkus BES 1498. artikli juurde ja BES 1456. artikkel määravad ainult pandipidajate väljaspool konkurssi olevad õigused ega sisalda viiteid pandipidajate konkursilistele õigustele.

Pandipidajate konkursiliste õiguste küsimus peab lahendamata Ajutiste reeglite 13. ja 39. artikli ja BES 3155. ja 3156. artikli alusel, s. o. tingimisi nõudmiste seaduste järgi.

2. Pandipidajad-laenutajad (muidugi peale Maapanikade) on õigustatud osa võtma oma pretensioonidega kõigist

²⁷ Breitling (1908. a.) kirjutab sel puhul: Damit aber die Abwicklung des Konkurses durch verzögerte Realisierung des Pfandstücks seitens des Pfandbesitzers sich nicht ungebührlich verzögere, steht nebenbei auch dem Konkursverwalter, abgesehen von seinen Befugnissen aus § 120 vgl. §§ 118, 119 der Konkursordnung (oben § 7), das Recht zu, die Verwertung des Faustpfandgegenstandes nach Massgabe der Vorschriften der Zivilprozessordnung über die Zwangsvollstreckung oder über den Pfandverkauf, soweit sich nach Lage der Sache überhaupt anwendbar sind, zu betreiben, in welchem Falle der Faustpfandgläubiger nur noch Rechte auf den Erlös geltend zu machen in der Lage ist (op. c. S. 68).

konkursimenetluse staadiumidest võrdselt teiste kreditoridega.

Märkus: *De lege ferenda* tuleks saksa eeskujul määrata, et pandipidajate osavõtu küsimus kreditoride üldkoosolekust peab antama kohtu lahendada igal erijuhul, kui sellise osavõtu vastu on teiste kreditoride poolt tõusetatud vaidlus. On vaidlus tõusetatud, siis lahendab kohus asja iga juhu konkreetsete andmete põhjal.

3. Pandipidajad on õigustatud saama neile langevast dividendist summa, mis oma suuruselt ei ületa pandi realiseerimisest puudujäävat osa, kuid dividend ise, kokkukõlas Saksa kohtupraktisega, peab määratama protsentuaalselt kogu esitatud pretensioonisumma peale, aga mitte ainult pandist puudujäävale summale.

Arutlusi.

Eesti Vabariigi Põhiseadus ja KAS § 380.

Meinhard Vasar.

Eesti Vabariigi Põhiseaduse § 3 lausub: „Eesti riigivõimu ei saa keegi teostada muidu, kui põhiseaduse või põhiseaduse alusel antud seaduste põhjal.“ Siit järgneb, et peale Ps-e kõik teised õigusnormid, millega on reguleeritud maksev õiguslik kord, omavad õiguslikku jõudu vaid nii palju, kui palju nad on kokkukõlas Ps-ga, kuna Ps-le mittevastavad normid on õiguslikult tähtsusetud¹. Ps-ga vastuolus olevaiks tuleb lugeda mitte üksnes neid norme, mille vastuolu selgub otseselt Ps-e sõnalisest väljendusest, vaid ka neid norme, mis ei vasta Ps-s väljendatud õiguspõhimõtetele².

Ps. § 4 järgi „Eestis maksavad tema enese asutuste poolt antud või tunnustatud seadused.“ Viimaste hulka kuuluvad kõik meie maal 24. oktoobrini 1917. a. kehtivusel olnud

¹ Prof. dr. Berendts — Eesti Vabariigi riigikohus ja 1920. a. põhiseaduse printsiibid. „Õigus“ nr. 2 ja 3 — 1920. a., lk. 43.

² Prof. Berendts — *ibid.*, lk. 42; E. Maddison — O. Angelus — Das Grundgesetz des Freistaats Estland vom 15. Juni 1920. Berlin, 1928, lk. 85.

end. Vene riigi seadused. Kuid Eesti Vabariigi Ps. tõi maks- vasse õiguslikku korda uusi põhimõtteid, mis suuresti eri- nevad hoopis teise riikliku korra juures ja teistel poliiti- listel oludel antud tunnustatud seaduste alal valitsevaist põhi- mõtteist; seepärast on need viimased kõik põhiseaduse keh- timahakkamisega automaatselt muundatud³.

Ps. § 86 järgi on „Põhiseadus vankumata juhteks Riigi- kogu ning kohtu- ja valitsusasutuste tegevuses.“ Seepärast peavad kõik normirakendajad, eriti tunnustatud õiguse nor- mide rakendamisel enne kindlaks tegema, kuivõrt need nor- mid Ps-le vastavad ja veel kehtivusel on.

Tunnustatud õiguse hulka kuulub ka KAS⁴, mille I raa- matu IX jaot. II ptk. §§ 353—406 käsitletakse advokatuuri korraldust. Neist nähtub, et vandeadvokaadid loetakse seis- vateks kohtuasutiste juures seaduses ette nähtud ülesannete täitmiseks, — on seega kohtutegelased laiemas mõttes, nagu seda on alaliselt toonitanud nii end. Vene riigi kui ka Eesti Vabariigi Vannutatud Advokaatide Nõukogu. Advokaatide esindus — V. A. Nõukogu on omalt loomult kutseliste advokaatide seaduses ette nähtud korras loodud organ seaduses kindlaks määratud õiguste ja kohustistega. Osa nõukogu poolt tehtavatest otsustest allub Kohtupalati kontrollile. Koh- tadel, kus nõukogud puudusid, täitsid nende aset kohalikud ringkonnakohtud. Siit selgub, et V. A. Nõukogu ei sarnane teistega, vabalt organiseerunud kutseliste seltside esindus- tega, vaid on kohtuasutiste juures avalikõiguslikul alusel valitav ja teotsev organ seaduses ette nähtud ülesannete täit- miseks ja seaduses antud võimupiiridega. Ülaltoodut kinnitab ka advokatuuri instituuti normivate reeglite paigutus KAS IX jaotusse, milles käsitletakse „kohtuasutiste juurde kuu- luvaid isikuid“, mille hulka on arvatud nii kohtu kõrval- ametid, nagu kohtutäiturid, kohtukäskjalad, kohtuametikan- didaadid, kui ka mitte palgasaajad, nagu advokaadid, notarid, vannutatud tõlgid.

Siit järgneb, et V. A. Nõukogule, kui avalikõiguslikul alusel teotsevale asutisele, on õigusnormide rakendamisel kohuslik Ps. § 86 eeskiri.

KAS on üles seadnud rea tingimusi, millele peab vastama

³ A. T. Kliimann — Normitehnikast administratiivprotsessiõiguses. „Õigus“ nr. 4 — 1931. a., lk. 154, 155.

⁴ Utšreždenie Sudebnõh Ustanovlenii, VSK XVI köide.

iga isik, kes soovib saada vandeadvokaadiks. Nii loendab § 354 positiivsed tingimused, mis nõutavad advokatuuri astujalt, nagu kõrgem juriidiline haridus ja praktiline staaž koh-tute asjaajamise alal. § 355 on toodud nende isikute eitav loend, kes üldse ei või olla vandeadvokaadiks. Praktika on sinna juurde lisanud veel need isikud, näit. pimedad, kurt-tummad jt., kellel kehalised puudused ei võimalda teotseda advokaadina. Kõik need nõuded, välja arvatud staaži nõue, on praktika laiendanud ka vandeadvokaatide abidele.

Kuid advokatuuri astumine ei toimu nii, nagu teiste eri-teadmisi tarvitavate elukutsete, näit. arstide, inseneride jne. puhul nõuetele vastava isiku dokumentide esitamisega ja registreerimisega.

KAS § 379 järgi peab advokatuuri astuda soovija esitama V. A. Nõukogule vastava palve ühes tarvilikkude dokumen-tidega. § 380 järgi „V. A. Nõukogu, vaadates läbi paluja doku-mendid, ja võttes arvesse teated, mis tema peab tarviliseks, otsustab palujat advokaadiks vastu võtta, või vastuvõtmisest loobuda.“

Niiviisi näeme, et mitte iga isik, kellel on seaduse järgi õigus saada advokaadiks, ei saa selleks; tema vastuvõtmine sõltub V. A. Nõukogu näengust. Selle seaduse eesmärk oli anda nõukogule võimalus otsustada, kas paluja oma kõlblate omaduste poolest vastab advokaadikutsele. Kuid selle sea-duse liiga lai redaktsioon võimaldas nõukogudele palujaid vastu võtmata jätta kontrollivabalt, oma tagasilükkavate otsuste motiveerimiseta ja igasugustel põhjustel, mis nõukogu liikmed heaks arvasid ja millel kõlblusega tihti mingit ühist ei olnud, — võimaldasid seega oma õiguste kuritarvitamist.

Juba endises Vene riigis, kus oli terve rida advokaatide-nõukogusid, kellest igaüks teotses omaette ja vabalt võis vastu võtta teise nõukogu poolt vastu võtmata jäetud kan-didaati, kus peale nõukogude andsid lubasid advokatuuri alal teotsemiseks iseseisvalt kõik rahukogud, ringkonnakohtud ja kohtupalatid, seega võimalused advokatuuri pääsemi-seks olid võrdlemisi avarad, toonitati mõnede vene õpetlaste poolt, et nõukogu seesugune piiramatult lai võim loob advokatuuri vastuvõtja organi isetahtliku omavoli⁵. Samas

⁵ Foinitski — Kurs ugovnago sudoproizvodstva, I köide, 1912. a., lk. 495.

suunas on seda küsimust üles tõstetud ka hiljuti peetud 1. Läti õigusteadlastepäeval⁶. Eestis, kus on vaid üks ainus V. A. Nõukogu ja kus peale 1925. a. antud KAS § 406³ muutmise seaduse⁷ kehtimahakkamist kohtud enam uusi asjaajamislubasid väljaspool seisvatele anda ei saa, on advokatuuri astuda soovijale nõukogu poolt vastuvõtmises äraütlemise korral tee advokatuuri jäädavalt suletud.

Et säärane olukord Eesti demokraatliku riigikorra juures mitte üksnes võõrastavana ei tundu, vaid ka elementaarset õiglustunnet riivab, siis on tarvilik lähemalt vaatlusele võtta, kuid võrd on nimetatud KAS § 380, mis nõukogule nii suure võimu annab, säilitanud oma kehtivuse Eestis tema puhtal kujul, nagu seda on tõlgendanud end. Vene Senat ja nagu seda seniajani advokatuuri vastuvõtmisel on rakendanud V. A. Nõukogu.

Eesti Vabariigi Põhiseaduse II peatükk käsitleb kodanikkude põhiõigusi. See, nagu kirjutab prof. dr. Berendts, — „on kallis varandus, mis Eesti kodanikkudele kingitakse ja lubatakse, varandus, ilma milleta inimene kehaliselt, vaimselt ja hingeliselt orjaks muutub⁸.“ On tarvis kanda hoolt, et see varandus ei jääks ainult paberile surnud tähena, vaid leiaks õiglast kohaldamist tegelikus elus.

Kodanikkude põhiõigustest puudutab käesoleva kirjutise ainet § 19, mis lausub: „Eestis on kindlustatud vabadus elukutset valida... Selles vabaduses ei või kedagi kitsendada või takistada muidu, kui seaduse põhjal ja piirides.“ — See reegel on iseenesest selge ega vaja pikemaid kommentaare. Üldpõhimõttena on iga kodanik vaba elukutset valida oma soovi järgi. Et kedagi võidakse selles vabaduses kitsendada või takistada, selleks peab olema a) vastav seadus, mis säärast kitsendamist või takistamist lubab, ja b) seaduses peavad olema ette nähtud piirid, kui kaugemale ja milliste kodanikkude peale see kitsendus või takistus ulatub.

Ei saa olla kahtlust, et mainitud § 19 reegel on kohuslik ka advokaadielukutse suhtes, sest viimane kuulub elukutselise töö hulka (*opera libertatis*), samuti kui vabalt prakti-

⁶ Vrd. „Õigus“ nr. 2 — 1932. a., lk. 94.

⁷ RT 169/170 — 1925. a., sead. nr. 82.

⁸ Prof. dr. Berendts, op. cit., lk. 57.

seerivad arstid, arhitektid, tehnikud jne., kes saavad tasu kokkuleppel nende teadmisi ja tööd tarvitavatelt isikutelt.

Nagu eespool öeldud, ongi KAS § 354 loendatud need nõuded, millele peab vastama advokatuuri astuja. Peale selle on KAS § 355 esitatud nende isikute eitav loend, kellel advokaadikutse omandamine otseselt takistatud. Samuti on TKS §§ 45 ja 246 toodud nende isikute loend, kellel osaliselt kitsendatud või üldse takistatud olla volinikuks võõrastes kohtuasjades.

Et advokaadielukutse valiku piiramiseks või takistamiseks võiks peale seaduses loendatud piiride olla veel mõnesugused piirid väljaspool seaduses esitatute, n. ö. V. A. Nõukogu liikmete subjektiivses arvamuses ja psüühikas, — säärast võimalust pole Ps. § 19 jätnud. Seepärast peab tunnustama, et KAS § 380 see osa, mis võimaldas V. A. Nõukogudele advokaadiks vastuvõtmise palveid tagasi lükata veel väljaspool seaduses ette nähtud piire oma vaba näengu järgi, on Ps. § 19-s selgesõnaliselt väljendatud reeglina vastuolus, ja sellisena on oma kehtivuse kaotanud.

Kui tahetakse tõlgendada seadust nii, et Ps. § 19 kõrval on säilitanud oma jõu täiel määral ka KAS § 380-s väljendatud nõukogu vaba näengu tarvitamise õigus, siis muutuks ju § 19 viimne osa ülearuseks, tarbetuks. Samuti kaotaks siis § 19 eesosas mainitud vabaduse kindlustus advokaadielukutse suhtes oma aluse ja mõtte. Seadust aga nii interpreteerida, et mõni osa sellest tarbetuks muutuks või et seadus oma mõtte kaotaks, pole igatahes lubatud, sest seaduses ei tohi oletada midagi ülearust ega mõttetut⁹.

Pealegi nähtub mainitud § 380 asendist KAS IX jaot. II ptk. 3. jaos, et see § ei määritle „elukutse valiku piire“, vaid selles on väljendatud V. A. Nõukogu „võimupiir“, ehk praeguse praksise juures õigemini „piiramatut, absoluutselt kontrollivaba võim“ talitada advokaatide vastuvõtmisel oma näengu järgi. Säärast piiramatut võimu ei tunta Eestis ühelgi avalikõiguslikul teotsemisalal, sest avaliku administratsiooni tegevus Eestis on painutatud administratiivkohtute kontrolli alla. Isegi säärased administratiivtoimingud, nagu näit.: „avaliku korra“, „rahu ja julgeoleku“ jne. huvides, kus seaduses

⁹ V. Sen. Tsiv. dep. ots. 1882. a. nr. 152; Vaskovski — Utšenie o tolkovanii i primenenii zakonov, Odessa, 1901, lk. 201.

selgelt on väljendatud administratsiooni vabakaalutluse õigus, alluvad nii oma välistes kui ka seesmistes piirides kohtu kontrollile, kes on õigustatud järele katsuma, kas oli tõeliselt olemas „riigikorda ja julgeolekut ähvardav faktiline olukord“¹⁰, ja ainult niisugused vabakaalutluse toimingud, kus seadusandja üldse ei suuda leida vastavate konkreetsete juhtude jaoks otstarbekohasuse norme, näit. ühe ametniku valik mitme tsensuse nõuetele vastava kandidaadi hulgast, on oma seesmises piires kontrollivabad; väliseis piires alluvad ka säärased toimingud kohtu kontrollile¹¹.

Ps. § 19 toetamine oma tekstis „seaduse piiridele“ näitab selgesti, et elukutsevaliku piiramiseks väljaspool seaduses ette nähtud kindlaid piire pole säilinud enam mingit vabakaalutluse õigust, seda vähem veel absoluutselt kontrollivaba näengu õigust.

Et meie vaade õige on, kinnitab veel see asjaolu, et § 380 ette nähtud kord, nagu seda leidsid juba vene juristid, võimaldab omavoli ja õiguste kuritarvitamist. E. V. Põhiseaduse sissejuhatuses on aga selgelt väljendatud need põhimõtted, mille alusel on rajatud Eesti Vabariik, s. o. õiglus, seaduslikkus ja vabadus, ja kõiki harilikke seadusi tuleb tõlgendada vastavalt Ps. vaimule. Veel enam — tuleb öelda, et KAS § 380 tähendatud nõukogude õigus Eestis üldse kehtivusele pole pääsenud.

Ajutise Valitsuse seadusega 19. nov. 1918. a. tunnistati meil 24. oktoobrini 1917. a. jõus olnud vene seadused, nende seas ka KAS kehtivateks juba teatava reservatsiooniga: „niivõrd kui need seadused Eesti Maapäeva otsust mööda, mis 15. novembril 1917. a. vastu võetud, Päästekomitee manifesti läbi 25. veebruarist 1918. a. kui ka Ajutise Valitsuse endiste ja käesoleva määruse läbi ei ole muudetud.“ Kuid juba varemini ilmunud Maapäeva Vanematenõukogu Manifestis kõigile Eestimaa rahvastele, kui ka teistes avaldustes rahvale töötatakse kõigile õiglust, ühtlast kaitset seaduste ees ja kodanikkude põhiõiguste kindlustust¹². Seda sama kinnitas veel kord enne Ps-t Asutava Kogu poolt vastu

¹⁰ Riigikohtu adm. toim. nr. 1143 — II/25, 961 — II/26. A. T. K. — Vaba kaalutlus ja selle kohtulik kontrollimine, „Õigus“ nr. 3 — 1928.

¹¹ A.-T. K. — *ibid.*, lk. 86 ja 89; vrd. Riigik. adm. o. nr. 23 — 1929.

¹² RT 1 — 1918. a. ilmunud määrused.

võetud E. V. ajutine valitsemiskord¹³. Lõplikult leidsid need põhimõtted kindlakujulist väljendust E. V. Ps-s.

Vandeadvokaadiks vastu võtmata jätmise küsimus on üks kord Eesti Riigikohtus arutusel olnud, ja Riigikohus, toetudes selles küsimuses end. Vene Senati praksisele, seletas, et nõukogu võib vastuvõtmispalveid tagasi lükata 1) vormilistel põhjustel, kui paluja ei vasta KAS §§ 354 ja 355 nõuetele, mis otsuse peale võib edasi kaevata Kohtupalatile, või 2) mittevormilistel põhjustel, mille peale kaebust üldse pole ei Kohtupalatile ega Riigikohtule; muuta võidakse seda korda seadusandlikul teel uue seaduse väljaandmisega, ei või aga edasikaebust lubada või lubamata jätta selle järgi, kas V. A. Nõukogu oma otsuseid põhistab või põhistamata jätab¹⁴.

Siinjuures tuleb aga tähendada, et Riigikohus selle otsuse tegemisel küsimust arutas ainult kaebaja poolt kaebuses esitatud KAS § 376 rikkumise piires, kuna küsimust, kas KAS § 380 ette nähtud tagasilükkamisõigus mittevormilistel põhjustel on kokkukõlas E. V. põhiseadusega või mitte, sugugi ei puudutanud. Pealegi ei olnud sel ajal praksises veel selitatud küsimus, kas peab kaitsema ja kelle õigus on kaitseda Ps-e puutumatus? Õigusteaduslikus kirjanduses olid selle kohta sõna võtnud ainult prof. dr. Berendts, kes leidis, et E. V. Ps-s selleks määrus puuduvat¹⁵, ja R. R ä g o, kes toonitas, et Ps-e puutumatus järgi valvab Eestis kohus, ja et see kohustis lasub igal kohtunikul juba *ex officio*, ilma et asjaosaliste sellekohast tähelepanu juhtimist ära oodataks¹⁶. Seda viimast arvamust, arvesse võttes Ps. § 86-s väljendatud kategoorilist ettekirjutust — lasta end vankumatult juhtida ainult Ps-st — tuleb kahtlemata õigeks pidada. Et mitte anda ruumi mõttele, nagu võidakse Eestis rikkuda Ps-t teadlikult ja sihilikult, tuleb oletada, et kõik avalikud võimud Eestis käivad vankumatult Ps. järgi, ja sattudes Ps-ga vastuollu, seda teevad märkamatult, eksitusest, mis eksimusi üksikjuhtudel kõik kohtud ja lõplikult Riigikohus on kohustatud parandama ja õigusliku korra jalule seadma.

¹³ RT 44 — 1919. a., sead. nr. 91.

¹⁴ Riigikohtu Üldkogu ots. 15. jaan. 1923. a. nr. 1.

¹⁵ Prof. Berendts, op. cit., lk. 56.

¹⁶ R. R ä g o — Kes valvab Eestis põhiseaduse puutumatus järgi. „Õigus“ nr. 1, 1922. a., lk. 1—4.

Hiljemini, 1926. a., asus ka Riigikohus seisukohale, et „iga kohtuaste, kus küsimus üles tõstetakse, et teatud seadus ei vasta Ps-le, on õigustatud ja kohustatud sellele küsimusele vastuse andma. Küsimuse otsustamisel, kas harilik seadus on kokkukõlas Ps-ga või mitte, tuleb kohtul talitada samuti kui küsimuse otsustamisel, kas sundmäärus on kokkukõlas seadusega või mitte. Leiab kohus, et sundmäärus on vastuolus seadusega, jätab ta selle kohaldamata; samuti tuleb kohtul jätta kohaldamata seadus, kui ta leiab, et seadus on vastuolus Ps-ga¹⁷“. Küsimusele, kas peab kohus hariliku seaduse vastavust Ps-le järele katsuma ka poolte poolt sellele tähelepanu juhtimiseta, ei ole Riigikohus senini selget vastust andnud.

Niiviisi näeme, et Riigikohtu eelmainitud otsus 15. jaanuarist 1923. a., mille tegemisel on lähtunud ainult kaebajalt näidatud KAS § 376 rikkumise seisukohalt, käesolevas kirjutises toodud seisukohta sugugi ei kõiguta.

Kokkuvõttes jõuame järgmistele tulemustele:

1. Vannutatud Advokaatide Nõukogu Eestis on kohtuasutiste juures asuv ja avalikõiguslikul alusel teotsev organ, varustatud seaduses määritud õiguste ja kohustistega.

2. Kui niisugune, on tema vankumatult seotud Ps. § 86 eeskirjadega.

3. V. A. Nõukogu on õigustatud advokatuuri astuja palvel ära ütleva ainult vormilistel põhjustel, s. o. kui paluja isik ei vasta KAS §§ 354 ja 355 loendatud objektiivsetele tingimustele.

4. KAS § 380 ette nähtud nõukogu õigus advokatuuri vastuvõtmises keelduda mittevormilistel põhjustel (oma näengu järgi) on ilmselt E. V. Ps-ga vastuolus ja on seetõttu Eestis kehtivusetu.

Alaealise abielunaise teovõime küsimus BES järgi.

M. Viirman-Kanemägi.

BES §§ 235 ja 467 p. 5 põhjal lõpeb vanemlik võim ja eestkoste naissoost alaealise kohta tema abiellumisega. Kas tähendab see eestkoste lõppemine tema täisealiseks saamist

¹⁷ Adm. t. nr. 26¹, „Õigus“ nr. 4 — 1926. a.

või ühe eestkoste asendamist teisega, nimelt mehe eestkostega § 11 põhjal?

Tartu-Võru Rahukogu on asunud seisukohale, et kuna eestkoste on lõppenud, on alaealine abielunaine teovõimne. Selleks üks näide: abielupaar K. S. ja E. S., kus naine E. S. alaealine, soovisid sõlmida abielulepingut. Tartu Linna Vaestelastekohus leidis, et alaealine abielunaine oma mehega iseseisvalt lepingut sõlmida ei saa ja määras temale ajutise eestkostja. Eestkostja kirjutas E. S. eest lepingule alla ja esitas palve Tartu-Võru Rahukogule lepingu seaduslikus korras väljakuulutamiseks. Tartu-Võru Rahukogu aga seda asja läbi vaadates leidis: 1) et BES § 467 p. 5 järgi vabanevad naisterahvad eestkostmise alt abiellumisega; 2) et sellepärast oleks käesolevas asjas abieluleping pidanud alla kirjutatud olema E. S-i poolt; 3) et aga abieluleping on ainult alla kirjutatud E. S. mehe K. S. ja eestkostja poolt, kuna aga E. S. enese allkiri ja üldse andmed puuduvad, et ta oleks lepingust osa võtnud, määras eestkostja palve tagajärjeta jätta. Selles asjas edasikaebust ei olnud ja kahjuks puuduvad mul andmed Riigikohtu seisukoha kohta. Tekib küsimus, kas selline seisukoht on põhjendatud. Kui võrrelda BES §§ 235 ja 467 p. 5 teiste seaduses leiduvate paragraafidega, näeme, et Tartu-Võru Rahukogu seisukoht on väga vaieldav.

BES § 235 ütleb: „Alaealise tütre üle lõpeb vanemlik võim tema abiellumisega. Abielu lõppemise korral ei tule tütar vanemliku võimu alla tagasi, kuigi tema veel täisealine ei ole.“ Samuti ütleb § 467 p. 5: „Eestkoste lõpeb naissoost eestkostetava suhtes tema abiellumisega.“ Küsimust, kas peale abielu lõppemist alaealise abielunaise üle uuesti eestkoste sisse seada tuleb, tuleks eitavalt otsustada, võrreldes § 467-dat § 235-daga. Sellest tuleks siis ka järeldada, et alaealine abielunaine abiellumisega täisealiseks ja teovõimsaks saab. Seda kinnitab veel § 489, mis määrab ära tähtajad endise eestkostetava nõudmiste tõstmiseks endise eestkostja vastu ja kus p. 1 on järgmine: „Eesti ja Liivimaa maaõiguse järgi tähtajaline aasta (Jahr u. Tag) peale nõudja täisealiseks saamist; naissoost eestkostetavad aga, kui nad abielluvad enne täisealiseks saamist, 1 aasta peale nende abiellumist.“ Nagu siit näha, on alaealisel abielunaisel samad õigused oma endise eestkostja vastu mis eestkoste alt täiseasuse tõttu vabanevatel, olenemata tema vanusest.

Võrreldes eespool ettetoodud §§ 314 ja 1989-daga, näeme, et alaealise abielunaise täisealiseks saamine abiellumise tõttu on väga vaieldav. § 314 määrab: „Eestkostjateks ei või mingil tingimusel olla alaealised. Kui alaealine testamendi põhjal on määratud eestkostjaks, siis tuleb tema täisealiseks saamiseni ajutine eestkostja määrata.“ Selle § järgi ei saa alaealine isa oma laste eestkostja olla, sest siis tekiks olukord, et eestkostetav ise on eestkostja. Edasi ütleb § 1989: „Alaealised ei saa teha testamenti.“ Et siin alaealiste abielunaiste kohta mingisugust erandit tehtud ei ole, siis tuleb järeldada, et need §§-d on ka nende kohta kehtivad.

Minu poolt tõstetud küsimust on väga mitmel viisil katsutud seletada. Bukovski asub seisukohal, et eestkoste alaealise abielunaise üle (*Älter svormundschaft*) läheb mehele üle, kusjuures aga viimane ei sisalda eneses esimest. Abielu lõppemise korral ei ole tarvet määrata alaealisele abielunaisele eestkostjat, mille kasuks Bukovski arvates räägib § 489 p. 1 ja mille järgi alaealine abielunaine võib oma endise eestkostja vastu nõudmistega esineda 1 aasta jooksul peale abiellumist, mitte aga 1 aasta jooksul peale täisealiseks saamist, nagu teised alaealised. Sellest tuleks järeldada, et alaealine abielunaine on siiski täisealine, sest mehe eestkoste, mis § 11 ette nähtud, on midagi muud kui eestkoste alaealiste üle, ja selle alla satuvad ka täisealised abielunaised. Bukovski ei ole aga järjekindel, sest hiljemini leiab tema, et abiellumisega alaealine ei saa veel täisealiseks ja kuigi vanemlik võim ja eestkoste tema üle lõpevad, siis selleks, et ei tekiks kollisioone endise eestkoste ja mehe eestkoste vahel. Mis puutub § 489 p. 1, siis ei saa Bukovski järgi sellest veel järeldada täisealiseks saamist, vaid sellele tuleb vaadata ainult kui endise eestkoste lõppemisele. Bukovski jätab aga siin tähele panemata asjaolu, et teistel alaealistel nõudeõigus endise eestkostja vastu tekib alles peale täisealiseks saamist, ja enne seda võivad nõuet tõsta ainult nende uued eestkostjad. Kas § 489 p. 1 põhjal nõuet endise eestkostja vastu tõstab alaealine abielunaine isiklikult või tema mees tema uue eestkostjana, seda küsimust Bukovski ei selgita. Samuti juhul, kui alaealine abielunaine on leseks jäänud ja tahab nõuet tõsta endise eestkostja vastu, kas tuleb siis temale eestkostja määrata? Ka sellele küsimusele Bukovski selget vastust ei anna. Umbes samal seisukohal asub Erdmann, kes leiab, et alaealine abielu-

naine vabaneb küll vanemliku võimu ja eestkoste alt, kuid kuigi abielu lõppemisel BES põhjal eestkostja määramine tarvilik ei ole, siiski teda täisealiseks arvata ei saa; näit. ei ole temal õigust teha testamenti, samuti ei saa tema olla oma laste eestkostja.

Zwingmann'i arvates on põhjus, miks endine eestkoste alaealise abielunaise üle lõpeb, see, et tema § 11 põhjal mehe eestkoste alla läheb. Kui aga see eestkoste mingisugusel põhjusel lõpeb, siis on Zwingmann'i arvates tingimata tarvilik uus eestkoste sisse seada §§ 272, 457 ja 471 põhjal. Järelikult, kui mees sureb või abielu lahutatakse, siis ei lähe küll alaealine abielunaine vanemliku võimu alla tagasi, sest vanemate *legitima tutela* on §§ 235 ja 273 põhjal kustunud. Kuid vastavad vaeslastekohtud peavad §§ 272, 457 ja 471 põhjal uute eestkostjate määramise eest hoolitsema ja nendeks võivad ka vanemad olla. Samuti ei saa alaealine abielunaine olla oma laste eestkostja § 314 põhjal.

On ka vastupidiseid arvamusi, näit. Lutzau'l, kes lähtudes vanast saksa põhimõttest „*Heirat macht mündig*“ leiab, et kuna alaealise abielunaise üle eestkoste lõpeb, siis abielu lõppemise korral saab tema kõik täisealise õigused, ka õiguse teha testamenti, sest oleks absurdne tunnistada abielunaist alaealiseks ja temale mitte määrata eestkostjat.

Võrreldes kõiki neid seletusi, leian õigema olevat Zwingmann'i seisukoha, et alaealine abielunaine, olgugi et vabaneb vanemliku võimu ja eestkoste alt, edasi alaealiseks jääb. Ka minu poolt esitatud juhul oleks siiski pidanud alaealise naise eest selleks korraks määratud ajutine eestkostja teotsema. Kui lähtuda seisukohast, et alaealise abielunaise eestkostjaks saab tema mees, siis mehega lepingu sõlmimise korral tuleks eestkostja määrata nagu iga lepingu puhul, mis sõlmitakse eestkostja ja eestkostetava vahel, nagu vanemate ja laste vahel. BES järgi võib abielunaisel peale vara, mida mees valitseb, veel erivara olla, mis mehe valitsemise alla ei kuulu. Kui ühineda Tartu-Võru Rahukogu seletustega, siis võib iga 17-aastane või veel noorem abielunaine igasuguste kitsendusteta oma erivara valitseda, kinnisvarasid võõrandada jne., s. o. toimida täiesti iseseisvalt. Ei ole põhjust oletada, et 17-aastane abielunaine suudaks paremini oma huve kaitseda kui 19-aastane mees. Pealegi ei ole see kuidagi kokkukõlas meie BES-ga, mis üldiselt naiste teovõimet piirab.

See küsimus ei ole seaduses selgesti väljendatud ja võib palju vaidlusi tekitada.

Meie tsiviilseadustiku komisjon on selle puuduse kõrvaldanud. Tsiviilseadustiku eelnõu § 519 kõlab järgmiselt: „Ala-ealise tütre kohta lõpeb vanemlik võim tema abiellumisega täisealise mehega; kui aga abielu lõpeb enne naise täisealiseks saamist, siis tuleb naine jälle vanemliku võimu alla tagasi.“ § 656 p. 4 ütleb: „Eestkoste lõpeb naissoost eestkostetava suhtes tema abielusse astumisega täisealise mehega.“ Selles §-s ei ole öeldud, kuidas toimida abielu lõppemise korral. Et aga eestkoste lõpeb ainult abiellumise korral täisealise mehega, alaealise mehega abielludes aga püsima jääb, siis tuleb sellest küll järeldada, et ka abielu lõppemise korral eestkostja määrata tuleb, eriti arvesse võttes § 519-dat.

Huvitav on märkida, et lause „*Heirat macht mündig*“, mis meie BES teataval määral mõjutanud, täiesti puudub BGB-s. § 1626 ütleb: „Das Kind steht, solange es minderjährig ist, unter elterlicher Gewalt“ ja § 1633: „Ist eine Tochter verheiratet, so beschränkt sich die Sorge für ihre Person auf die Vertretung in den die Person betreffenden Angelegenheiten.“ Seega juhtudel, kus naisel on oma erivara, valitsevad seda tema eest tema vanemad või eestkostjad, kusjuures eestkostjaks võib määrata ka meest.

Kirjanduse ülevaade.

Georg Krönig, **Richter und Strafvollzug** (Kohtunik ja karistusesooritus). Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht (Revue Pénale Suisse). 46. Jahrg. — 1. Heft. 82 lk.

K. käsitleb küsimust, kas järjest suurenevat teostamist leidva spetsiaalpreventsiooni põhimõtte seisukohalt on vastuvõetav praegusaja kriminaalprotsessis teostatud kohtuniku terav eraldamine karistusesooritusest, ning, vastates sellele eitavalt, püüab näidata teid tihedama sideme saavutamiseks.

See praegusaja kriminaalõigusele omane isoleerimine on eeskätt formaalne. Materiaalselt vaadelduna langeb karistusesoorituse teatud ulatuses ka kohtuniku tegevus: ta ei lahenda üksnes konkreetjuhu karistavusküsimust, vaid astub ka esimese ja tähtsama sammu karistuse spetsiaalpreventiivsete sihtide teostuseks, määrates mainitud sihtide pärast karistuse liigi ja määra. Kuid ka mitte rohkem, sest

sellele järgnev, formaalselt eraldatud karistuse teostus — otseses mõttes — sooritatakse juba eriliste ametnikkude poolt. Eraldamise mõte olevat see, et karistuse kohastamisega lõppevat karistusesoorituse loov osa, kuna järgnev esinevat vaid kohastatu, s. o. otsuse lõplikult fikseeritud karistusemäära mehaanilise sooritusena. Seesuguse tööjaotuse eriliseks eelduseks on, et kohtunik protsessi lõppedes võimeline on lõplikult otsustama, milliseid sihte karistusega taotella ja milliseid vahendeid just rakendada.

Sellega on ühtlasi antud ka põhjus, miks seesugune tööjaotus problemaatilisena esineb. Kohtunik ei saa *a priori* lõplikult kindlaks määrata, millisel kujul resp. mis ulatuses on karistusevahendid kohased spets.-prev. sihtide taoteluks, sest see eeldab põhjalikku tutvumist süütegija isiksusega. Tänapäeva kriminaalõigus, kui veel suures osas liberalistlik-õigusriiklik, lubab kohtunikule individualiseerivat käsitu ainult võrdlemisi kitsalt määratud piirides; kaunis avaratena on fikseeritud küll karistuse raamid, kuid karistuse kohastamisel on kohtunik seotud eeskätt ja peamiselt teoga, mitte tegijaga. Ja seevõrra kuivõrra ta ka neis piires tegija isiksust jälgib, on tal puhtpraktilistel põhjustel võimatu protsessi kestel küllaldaselt tutvuda tegija isiksusega. Ja kui see õnnestukski, ühele küsimusele jääks kohtunik ikkagi vastuse võlgu: milline on karistusesoorituse mõju süütegijale? See kõik tingib vastuolusid kohtuniku karistust kohastava ja vanglaametniku karistust teostava tegevuse vahel.

Otsides teid vastuolude ületamiseks, lähtub autor seisukohast, et kohtuniku isoleerimisprobleem karistusesooritusest on protsessuaalset laadi, sest see käsitleb kriminaalprotsessi mõistesse kuuluvana ka karistusesooritust. Seepärast kohtuniku tegevuse laiendamine karistusesooritusele on seotud kr.-protsessi sisemise struktuuri muutmisega; seejuures peab aga kohtuniku tegevus jääma iseloomult ühtlaseks, s. o. endiselt lahendavaks, otsustavaks. Muutus seisaks oluliselt selles, et karistuse spets.-prev. sihtide taotlusel ei tule kohtunikku sundida lõplikule karistusemääramisele juba kohtuliku arutluse lõpul, vaid karistusele lõpliku kuju andmine tuleb seevõrra edasi lükata, kuivõrra see vajaline individualiseeriva käsitlusviisi selgitamiseks.

Et see mõte praegusaja kriminaalõiguse arengusuunale vastab, seda näitavat tingimisi karistamise ja tingimisi vabastamise institutide aktsepteerimine seadusandluses. Sel teel on praegusaja, olult liberalistlik-õigusriiklik kriminaalõigus oma arengus tagasi jõudmas eel-õigusriikliku kriminaalõiguse põhijoontele, m. s. relatiivselt kohastamata karistusemäärale.

Nimetatud institutide edasiarendamine annabki, autori arvates, silmapilgul soodsaima lahenduse kohtuniku ja karistusesooritamise lähendamise probleemile. Nimelt nii, et kohtuniku ülesandeks saaks süütegija edaspidise arenemise jälgimine olgu vabaduses või, mis

autori peamiseks huviobjektiks, karistusesoorituses. Alles sellele järgneks karistuse kuju lõplik fikseerimine kohtuniku poolt.

Millisel kujul see praktiliselt teostatav, seda näitavat teatud määral mõned uuemad eelnõud ja seadused, näit. Saksa 1927. a. karistusesooritusseaduse eelnõu (§ 178), Tšehhi 1926. a. kriminaal-seadustiku eelnõu (§§ 67, 69) jt.

Järgnevalt vaatleb autor mõningaid detailsemat laadi, koos põhi-probleemiga tõusetuvaid küsimusi. Esiteks: kuidas on kohtuniku poolt tunnetatav süütegija parandatavus, resotsialiseeritavus? Autor leiab, et nii selle kui ka üldse resotsialiseerimis-idee praktilise teostamise kohta on vastavatel uurimistel veel väga vähe pakkuda. Autor arvab, et relatiivselt kohastamata karistusmäära tuleks kohaldada esijoones seesuguste raskemate süütegude puhul, mille suhtes kaheldav, kas esinevad nad tegija kuritegelise konstitutsiooni või ainult dispositiooni sümptomina, eeldusel, et süütegija eluealt veel alluv parandavale mõjustusele. Neil problemaatilistel juhtudel oleks süütegija kestmam uurimine eriti instruktiivne. Edasi puudutab autor küsimust, kas ja kuidas on saavutatav karistusmäära lõplikult fikseeriva kohtu poolt tõeline kujutus karistuse teostuse mõjust süütegijale. Selleski olla veel palju ebaselget. Ühe võimalusena mainib autor Bjerre poolt rakendatud kriminaalpsühholoogilisi uurimismeetodeid. Lõpuks: milline kohus peab fikseerima lõpliku karistusmäära? Kahest võimalusest: üldkohtust (asja sisuliselt arutelnust) ja erilisest vangistusasutise juures seks eriliselt moodustatud kohtust (Tšehhi 1926. a. eelnõu § 69) pooldab autor esimest peamiselt seepärast, et vastasel korral hindaks ja otsustaks sama asja kaks erinevat kohut erinevate andmete põhjal, mille tulemuseks oleks asjaga tutvumise ühekülgsus ja asjale kahjuks tulevad lahkarvamused mõlema kohtu vahel.

Lõpuks vaatleb autor lühidalt kohtuniku ja karistusesoorituse vahetõrke teise spetsiaalpreventiivse karistusesihi taotlusel: ühiskonna kaitsel parandamatu süütegija eest kindlustuskaristuse abil. Kui parandamatust jaatada, siis on karistuse määr *a priori* täpsalt fikseeritav — eluaegse kinnipidamisena või kinnipidamisena elujõu kustumiseni. Kui aga parandamatuses kahelda või seda eitada, siis asendub kindlustuskaristus paratamatult paranduskaristusega ja sel puhul tõusetub jällegi kohtuniku ja karistusesoorituse vahetõrke probleem.

Oma käsiteluse ei taha autor anda midagi lõplikku; selleks olevat spetsiaalpreventiivne karistuse teostus ise veel liiga problemaatiline. Üks olevat aga kindel: spetsiaalpreventsiiooni programmiline tähendus kui ka kohtuniku kaastegevuse vajadus selle teostamisel; ilma viimaseta kasvaks järjest ohtlikumaks muutuv vastuolu kohtuniku ja karistusesooritaja-ametniku tegevuse vahel.

H. K.

Riigikogu tegelus.

Riigikogu 1932. a. mai-, juuni-, juuli- ja augustikuu tegeluse ülevaade.

A. Üldandmeid.

Riigikogu valimised. Riigikogu V koosseisu valimistel 21., 22. ja 23. mail 1932 said esitatud nimekirjade ühendused maksvastustatud hääli: 1. Põllumeeste kogude ja põllumeeste, asunikude ning väikemaapidajate koonduse — 199 033; 2. Rahvusliku keskerakonna — 110 662; 3. Eesti sotsialistliku tööliste partei — 104 835; 4. Pahempoolsete tööliste ja kehvikute — 25 966; 5. Vene rahvusliku liidu Eestis, vene pahempoolsete sotsialistide ja talupoegade koonduse ühendatud — 25 246; 6. Saksa-Rootsi valimisbloki — 15 527; 7. Rahvusliku töökoonduse — 9597; 8. Sotsialistliku Tööliste ja talupoegade parteide ühendatud vene — 5191; 9. Põllumeeste ühingu — 4 453. Kokku tunnistati äraantud häältest maksvaks 500 512 häält.

Hääleõiguslikke kodanikke oli valimiste nimekirjade järgi — 747 528.

Valimisejagaja — 4738,9 — andis Põllumeeste kogude ja põllumeeste, asunikude ning väikemaapidajate koonduse nimekirjade ühendus. Seega said kohti: 1. Põllumeeste kogud ja põllumeeste, asunikude ning väikemaapidajate koondus — 42; 2. Rahvuslik keskerakond — 23; 3. Eesti sotsialistlik tööliste partei — 22; 4. Pahempoolsed töölistid ja kehvikud — 5; 5. Vene vähemusrahvused (Vene rahvuslik liit Eestis, vene pahempoolsete sotsialistide ja talupoegade koonduse ühendatud) — 5; 6. Saksa-Rootsi blokk — 3.

Riigikogu juhatus. Valitud koosseis astus Riigikogu kokku 20. juunil 1932. Samal päeval valiti Riigikogu juhatus järgmises koosseisus: esimees — K. Einbund, I abiesimees — T. Kalbus, II abiesimees — M. Martna, sekretär — J. Loosalu; I abisekretär A. Tõllasepp ja II abisekretär — O. Gustavson.

Vabariigi Valitsus. Uue Riigikogu koosseisu kokkuastumisel astus tagasi ka 20. juunil 1932 J. Teemandi kabinett (XVIII) ja 19. juulil 1932 kinnitas Riigikogu ametisse K. Einbundi kabineti (XIX).

Riigikogu juhatuse täiendamine. Et Riigikogu esimees sai riigivanemaks, valis Riigikogu 19. juulil 1932 uueks Riigikogu esimeheks J. Tõnissoni. Samal päeval tagasi astunud I abiesimehe T. Kalbuse asemele valiti uueks I abiesimeseks — J. Soots.

Põhiseaduse muutmise eelnõu ja rahvahääletus. Riigikogu poolt 24. märtsil 1932 vastu võetud Eesti Vabariigi Põhiseaduse muutmise eelnõu rahvahääletamisel 13., 14. ja 15. augustil 1932 oli hääletamisnimekirjade järgi hääleõiguslikke kodanikke — 765 111, neist 341 037 meest ja 424 074 naist. Hääletamisest võttis

osa 692 364 kodanikku (312 891 meest, 379 419 naist ja 54 juhul sugu märkimata). Araantud häälest tunnistati maksvaks 679 194 häält, millest „poolt“ — 333 979 häält ja „vastu“ — 345 215 häält. Maksvusetuks tunnistati 6520 häält ja erapooletuid (ilma sedelita ümbrikke) oli 6650. Et eelnõu vastu oli 11 236 häält rohkem kui poolt, siis lükkas rahvas eelnõu tagasi.

B. Seadusandlus.

a) Juunikuul. Vabariigi Valitsuselt esitati Riigikogule järgmised eelnõud ja need määrati:

1. Rahaasjanduse komisjoni: 1. Tollipõhitariifide seaduse muutmise seadus. 2. Riigi eelarve seaduse täiendamise seaduse muutmise seadus. 3. Bensiinile piirituse juurdesegamise seadus.

2. Üldkomisjoni: 4. Eesti-Briti vahelise surnud meremeeste päranduse kohta käiva kokkuleppe kinnitamise seadus. 5. Eesti-Briti vahelise tsiviil- ja kaubanduslikkudes asjades vastastikuse kohtuliku abiandmise konventsiooni kinnitamise seadus. 6. Põllutöökoja seaduse muutmise ja täiendamise seadus.

b) Juulikuul. Vabariigi Valitsuse poolt esitati Riigikogule järgmised eelnõud ja need määrati:

1. Rahaasjanduse komisjoni: 1. Riigikohtu koosseisu muutmise seadus. 2. Puu- ja aedvilja ning marjade väljaveo kontrolli seadus. 3. Eesti Vabariigi 1933/1934 ja 1934/1935 aasta kulude ja tulude eelarvete arvel lepingute sõlmimise ja krediidi määramise seadus. 4. Tollipõhitariifide maksmapanemise seaduse § 3 muutmise seaduse muutmise seadus. 5. Tollipõhitariifide seaduse muutmise seadus. 6. Riigimaade kasustajatele müüdud ostuvõla alandamise seadus. 7. Tempelmaksu seaduse täiendamise seadus. 8. Eesti Vabariigi 1933/1934 aasta kulude ja tulude eelarve arvel lepingute sõlmimise ja eelkrediitide määramise seadus. 9. Riiklikkude põllumajanduslikkude laenude liitmise seaduse muutmise seadus. 10. Asunduskapitali muutmise seadus. 11. Lihaloomade, liha ja lihasaaduste väljaveo kontrolli seadus. 12. Eesti-Hispaania kaubanduse ja laevanduse konventsiooni kinnitamise seadus. 13. Riigi eelarve seaduse täiendamise seaduse muutmise seadus. 14. Läbikäigu maksu seadus. 15. Tolli põhitariifide seaduse muutmise seadus.

2. Riigikaitsekomisjoni: 16. Eesti ja Nõukogude Sotsialistlikkude Vabariikide Liidu vaheliste mittekallaletungi ja tülide rahulisel teel lahendamise lepingu ja lepituskonventsiooni kinnitamise seadus.

3. Üldkomisjoni: 17. Arstide koja seadus.

II. Riigikogu liikmete poolt esitati ja Riigikogu poolt määrati:

1. Maakomisjoni: 1. Linnade ja alevite põllumajanduslikkude maade korraldamise seadus — R. Kuris'e, O. Tief'i, M. Hansen'i,

V. Roobergi ja J. Loosalu ettepanek; 2. Söödis maade maksustamise seadus — E. S. T. partei Riigikogu rühma ettepanek.

2. Üldkomisjoni: 3. Tööliskoja seadus — E. S. T. partei Riigikogu rühma ettepanek; 4. Poliitilise politsei ärakaotamise seadus — Pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühma ettepanek (Riigikogu päevakorras).

III. Riigikogu komisjonide poolt: Üldkomisjoni poolt algatati: Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse muutmise seadus.

Vastuvõetud seadused. Riigikogu võttis vastu juulikuul järgmised seadused:

Rahaasjanduse komisjoni ettepanekul: 1. Riigikohtu koosseisu muutmise seadus (19. juuli 1932. Art. 505). 2. Puu- ja aedvilja ning marjade väljaveo kontrolli seadus (19. juuli 1932. Art. 506). 3. Eesti Vabariigi 1933/1934 aasta kulude ja tulude eelarvete arvel lepingute sõlmimise ja krediitide määramise seadus (26. juuli 1932. Art. 512). 4. Riigi eelarve seaduse § 34¹ muutmise seadus (26. juuli 1932. Art. 513). 5. Tollitariifide maksmapanemise seaduse § 3 muutmise seadus (29. juuli 1932. Art. 514). 6. Lihäloomade, liha ja liha- saaduste kontrolli seadus (29. juuli 1932. Art. 521).

Üldkomisjoni ettepanekul: 1. Eesti-Briti vahelise tsiviil- ja kaubanduslikkudes asjades vastastikuse kohtuliku abiandmise konventsiooni kinnitamise seadus (29. juuli 1932. Art. 516). 2. Surnud meremeeste päranduse kohta käiva Eesti-Briti vahelise kokkuleppe kinnitamise seadus (29. juuli 1932. Art. 517.). 3. Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse muutmise seadus (29. juuli 1932. Art. 520).

Riigikaitsekomisjoni ettepanekul: 1. Eesti Vabariigi ja Nõukogude Sotsialistlikkude Vabariikide Liidu vaheliste mittekallalaltungi ja tülide rahulisel teel lahendamise lepingu ja lepituskonventsiooni kinnitamise seadus. (29. juuli 1932. Art. 515).

Augustikuu jooksul arutas rahaasjandusekomisjon Läbikäigu maksu seaduseelnõu ja võttis selle vastu.

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond.

Kas maksuasutised peavad igal juhul ettevõtte aruandes näidata reisukulud täiel määral arvesse võtma?

Vastus: eitav.

OMS § 519 põhjal kuuluvad reisukuludeks välja antud summad ettevõtte maksualusest kasust mahaarvamisele. Seadus ei määra

lähemalt kindlaks, kui suured need reisukulud, vastavalt ettevõtte tegevusele ja läbikäigu suurusele, võivad olla. Kuid ometi ei või arvata, et maksuasutised peaksid igal juhul ettevõtte aruandes näidatud reisukulud täiel määral arvesse võtma, kaalumata, kas need vastavad ka ettevõtte tegevusele ja läbikäigu suurusele, vaid vastupidi, seaduse mõtte järgi maksuasutised peavad kriitiliselt suhtuma ettevõtte väljaminekuisse. Kui reisukuludeks näidatud summad, võrreldes ettevõtte tegevuse ja läbikäigu suurusega, on suured ja dokumentaalselt tõendamata, siis on maksuasutistel küllalt põhjust arvata, et reisukulude hulka on arvatud ka juhatusliikmetele makstud päevarahad, mis kõrgemale administratsioonile üle normi makstud tasule tuleb juurde arvata.

(Rkha t. nr. 84 II—1932.)

Kas kooperatiivühingute juhatusel on tarvilik tema poolt antud kaebusele juurde lisada tõendusi selle kohta, et kaebusele alla kirjutanud isikud on juhatusliikmed?

Vastus: jaatav.

TKS § 1804 järgi võivad juriidiliste isikute nimel kohtus esineda nende seaduslikud esindajad, s. o. need, kellele registreeritud põhikirja järgi õigus on antud juriidilist isikut kohtus esindada. Kuigi Kooperatiivühingute ja nende liitude seaduse § 27 põhjal juhatus on ilma iseäralise volitusega ühingu esindaja ja kõikide asjade ajaja, kuid juhatus, andes kaebuse, peab ikkagi esitama tõendusi selle kohta, et kaebusele alla kirjutanud isikud on tõesti juhatusliikmed ja seega õigustatud iseäralise volitusega kohtutes ühingu asju ajama.

(Rkha t. nr. 345 II—1932.)

Kas perekonnaabiraha maksimisel riigiteenijale võetakse arvesse ainult ta palgasumma, või arvatakse ka seda tasu, mida ta kui mitte riigiteenija teise teenistuse eest saab?

Vastus: Arvestatakse ainult summat, mis ta kui riigiteenija palgana saab.

Perekonnaabiraha seaduse muutmise seaduse (RT 53—1927) § 1 järgi makstakse perekonnaabiraha kõigile riigiteenijatele, kes saavad mitte üle 140 kr. kuus palka. Seaduses tarvitatud sõnad „riigiteenijale“ ja „palka“ näitavad selgesti, et isikute selitamisel, kellel on õigus perekonnaabiraha saada, tuleb arvesse võtta ainult summad, mis isik kui riigiteenija palgana saab (Riigiteen. sead. § 1). Järelikult summasid, mis isik saab kui mitte riigiteenija teise teenistuse eest tasuks või palgana, seadus arvesse ei võta, olgugi et selle teise teenistuse eest makstud summasid võib-olla tasutakse ka riigisummadest. Seaduses ei leidu määrust, et riigiteenija oleks kohustatud üles andma tema poolt väljaspool riigiteenistust saadava palga või tasu juurdearvamiseks tema poolt riigiteenistuse eest saadavale

palgale perekonnaabiraha saamise õiguse kindlakstegemiseks, ja et see seaduses otseselt ei ole ära tähendatud, siis puudub küllaldane põhjus selliselt toimetamiseks.

(Rkha t. nr. 357 II — 1932.)

Kas seadus seab tasuta maasaamise tingimuseks pensioniõigust?
Vastus: eitav.

Autasumaa tarvitamise seaduse (RT 199/200 — 1925) § 3 järgi on kodanikud, kes maad saanud või saavad Vabadussõjas langenu perekonnaliikmetena, vabastatud maa põlisest rendist, maa omandamisel aga maa väljaostumaksust. Sama seaduse järgi kaotavad need isikud pensioniõiguse. Selle seaduse kohaselt oleneb kodaniku õigus maad tasuta tarvitamiseks saada üksnes asjaolust, kas tema on maad saanud langenud sõduri perekonnaliikmena, aga mitte asjaolust, kas ta on pensioni saanud või mitte. See ei sea tasuta maasaamise tingimuseks pensioniõigust, küll aga näeb ette tasuta maasaamise tagajärjena pensioniõiguse kaotuse, kui see maasaajal olemas.

(Rkha toim. nr. 433 I — 1932.)

Kas juhul, kui 1930. a. 12 juuli seaduse (RC 57 — 1930) järgi kinnisvarade hindamine on teostatud, tuleb teed uuesti ära jaotada, arvestades puhaskasurublasid?

Vastus: jaatav.

Maanteede seaduse § 25 alusel toimub teede jaotamine põllumajanduslikult kasustatavate kinnisvarade maksuühikute järgi. Et aga 1930. a. 12. juuli seadus (RT 57 — 1930) näeb ette kinnisvarade hindamist ainult puhaskasurubladega, siis loomulikult, kui see hindamine teostatud, tuleb ka teed ära jaotada, arvestades puhaskasurublasid seal, kus seda enne tehtud ei ole. Ekslik on arvamus, et seda jaotamist takistab Maanteede seaduse §§ 26 ja 27, sest neis paragraafides on ette nähtud harilik kord, s. o., kuidas toimida siis, kui maksuühikud ei ole muutunud. Nende muutumisel tuleb aga vastavalt ümberhindamise tulemustele uus teedejaotus ette võtta, vaatamata sellele, millal eelmine teedejaotus toimus.

(Rkha toim. nr. 436 I — 1932.)

Kas veeühingu liige peab algatama enda vabastamist liikme kohustest ja õigustest üksnes peakoosoleku kaudu?

Vastus: eitav.

Veeühisuste seaduse (RT 195/196 — 1925) §§ 32 ja 41 ei saa järeldada, et ühinguliige peab algatama enda vabastamist liikme kohustest ja õigustest üksnes peakoosoleku kaudu ja et veekomisjonis võib asi arutusele tulla üksnes kaebuse teel peakoosoleku otsuse vastu. Veeühisuste seaduse § 32 sõnastuse järgi võib liige ühingust välja astuda peakoosoleku nõusolekul või oma nõudmisel vabastatud saada

maakonna veekomisjoni poolt liikme kohustest ja õigustest, kui selgub, et ühing ei anna temale tulu. § 32 ei näe ette, et veekomisjon võib ühinguliiget vabastada liikmekohustest kaebuse teel peakoosoleku otsuse vastu, kui see liikmekohustest ei vabastanud, vaid lausub, et veekomisjon otsustab küsimuse ühinguliikme nõudmisel. § 32 sõnastuse järgi võib ühinguliige säärase nõudmisega esineda otseselt maakonna veekomisjonile.

(Rkha toim. nr. 460 I — 1932.)

Kas TKS § 828 ette nähtud postiasutise all tuleb mõista ka Posti, telegraafi, telefoni ja raadio seaduse (RT 24—1930) § 18 ette nähtud postiabiasutisi-postiagentuure?

Vastus: eitav.

Posti, telegraafi, telefoni ja raadio seaduse § 16 järgi avatakse linnas, alevites ja muudes rahvarikkamates kohtades posti, telegraafi ja telefoni kontorid ja abikontorid, mujal, kus sidetalituse tarve väike või ajutine, abiasutised, mis tarbe järgi asutatakse (§ 18): 1) raudteejaamades, teistes riigiasutistes-ettevõtetes ja 2) sellekohasel kokkuleppel omavalitsuste asutistes kui ka eraasutistes ja ettevõtetes ning eraisikute juures. TKS § 828 järgi võetakse arvesse saadetise jõudmise aeg kohtu asupaigas asetsevasse postiasutisse või, nagu end. Vene Senat oma otsustes (nr. 369 — 1872. a. jt.) on seletanud, kohtule kõige lähemal asetsevasse postiasutisse jõudmise aeg, kui kohtu asukohas postiasutist ei ole. Niisuguseiks postiasutisiks ei tule lugeda Posti, telegraafi, telefoni ja raadio seaduse §§ 16 ja 18 ette nähtud abiasutisi-postiagentuure.

(Rkha toim. nr. 520 I — 1932.)

Kas naisriigiteenija on kohustatud igal kuul enne palga ja perekonnaabiraha väljamaksmist esitama uue tõenduse selle kohta, et möödunud kuul on laps või lapsed tema ülalpidamisel olnud?

Vastus: eitav.

Avaldatud otsuses nr. 40—1928. a. on Riigikohus seletanud, et Perekonnaabiraha seaduse § 1 järgi (RT 112—1923 ja RT 53—1927) makstakse riigiametnikele ja teenijaile nende ülalpidamisel olevate laste pealt ja et ema võib lapse pealt toetusraha saada, kui tema tõestab, et laps on just tema ülalpidamisel, aga mitte lapse isa ülalpidamisel, nagu seda normaalselt eeldavad Eraseaduse normid. Kuid ei ole õige arvamus, et emale tuleb perekonnaabiraha maksta lapse pealt reeglipäraselt üksnes möödunud aja eest, mille kohta iga kord eriti tõestatud, et selle aja kestel laps on olnud ema ülalpidamisel. Vastavates määrustes (RT 70—1930) on ette nähtud, et perekonnaabiraha kuulub väljamaksmisele üldiselt koos palgaga iga kuu 20. päeval. Ei seadusega ega vastava määrusega ei ole kohuslikuks teh-

tud naisriigiteenijaile igal kuul enne palga ja perekonnaabiraha välja-
maksmist esitada uus tõendus selle kohta, et möödunud kuul on
laps tema ülalpidamisel olnud, või korraldatud, et kui sellekohane
tõendus on välja antud, näiteks, kuu 11. päeval, siis makstakse
perekonnaabiraha üksnes kuu 11. päevani. Arvesse võttes riigi-
teenijatele tasude maksmise korra määrusi (RT 70—1930 ja RT 33—
1932) tuleb pidada normaalseks korda, et riigiteenija, nõudes endale
perekonnaabiraha maksmist, esitab nõude põhjenduseks tõendused ja
nende küllalduse puhul alatakse temale perekonnaabiraha maks-
mist ning jätkatakse seni, kui perekonnaabiraha saaja ei teata uuesti
tekkunud asjaoludest, mis temalt võtavad abiraha saamise õiguse. Ei
ole riigiteenija ise teatanud asjaoludest, mis temalt perekonnaabiraha
saamise õiguse ära võtavad, ja on seda abiraha edasi vastu võtnud,
siis tuleb see temalt tagasi nõuda.

(Rkha t. nr. 520 II—1932.)

*Kas majandusühing juhul, kui ta põhikapital alla 5000 krooni ja
kui ta on avanud riigi piirituse- ja viinamüügi, on OMS § 453 p. 11
põhjal õigustatud saama maksuta äritunnistuse?*

Vastus: eitav.

RT 44—1923. a. avaldatud seaduse nr. 66 järgi on alkoholiliste
jookide müük lubatud vähemalt II järgu kaub. äritunnistusega. Kas
alkoholiliste jookide müük toimub tarvitajate- või majandusühingus
või mõnes muus kaupluses, siis selles suhtes seadus ei tee vahet.
Tarvitajate- ja majandusühingute eesmärgiks on muretseda oma liik-
metele võimalikult vähese vahetasuga esimese järgu tarbeaineid.
Sellest seisukohast on ka seadusandja ühingutele vastu tulnud ja
neile OMS § 453 p. 11 ette nähtud soodustuse andnud. Alkoholilised
joogid ei kuulu esimese järgu tarbeainete hulka ja seepärast ei ole
mõeldav, et seadusandja tahtis ka alkoholiliste jookide müügiks mai-
nitud ühingutele soodustusi anda.

(Rkha t. nr. 570 II—1932.)

M. T.

Tsiviilosakond.

*Kui maja, mis oli tulikahju vastu kindlustatud ühes seltsis,
hiljemini samas väärtuses kindlustati veel teises seltsis, kas on
siis selle läbi tühtiseks muutunud ka esimene kindlustus?*

Vastus: eitav.

BES § 4360 keelab ühe ning sama objekti kindlustamist kahe-
või mitmekordselt täies väärtuses ja määrab, et vastasel korral
tunnistatakse kehtivaks ainult esimene kindlustusleping*. Säärane keeld
on seatud õiguskorra ja avalikõiguslikes huves, et vältida võimalikke
kuritarvitusi ja samal ajal on seadus vastava sanktsiooni näol ära
määranud need tagajärjed, mis tekivad sellest keelust üleastumise

korral: teiskordne kindlustus, kui seadusevastane, tunnistatakse kehtimatuks, kuna esmalt tehtud kindlustus loetakse seadusepäraseks ja kehtivaks. Mingsuguseid muid tagajärgi ühe ja sama objekti kahekordsel kindlustamisel BES § 4360 järgi olla ei või ja osutub seepärast seadusevastaseks igasugune kindlustusseltsi ja kindlustusvõtja vahel saavutatud kokkulepe, mis sihitud mainitud paragraafi eeskirja muutmisele selles mõttes, et ühe ning sama objekti kahekordsel kindlustamisel tule vastu kaotab jõu mitte ainult teiskordne, vaid ka esmalt tehtud kindlustus ning vabaneks vastutusest tuli-kahju korral ka see selts, kelle juures objekt kindlustati esimest korda, millise kindlustuse seadusepärasusele teiskordne seadusevastane kindlustus ei võinud aga avaldada mingit mõju (BES § 3214).

(RkhT toim. nr. 16 — 1932.)

Kas sel korral, kui kõik pärand läheb testamendi järgi üle testamenditegija tütrele kohustisega anda oma emale surmani „korralikku peavarju, riideid, toitu ja kuluraha“, tuleb selle kohustise väärtus pärandimaksu kindlaksmääramisel maha arvata pärandi väärtusest?

Riigikohus leidis, et sellele küsimusele tuleb vastata eitavalt. Pärandimaksu sead. § 8 on täpsalt ja purgivald loendatud kõik maksud, kulud ja pärandaja võlad, mis pärandimaksu arvutamisel tuleb maha arvata pärandvara väärtusest, kuid selles loendis ei leidu pärijale peale pandud ülalpidamise kohustisi, mis täitmisele kuuluvad alimentide andmise teel natuuras. Selline kohustis ei moodusta pärandaja võlga ja seepärast ei või ka mingit mõju avaldada pärandvara väärtusele. Pärijale läheb siin pärand üle täies väärtuses. Mingit osa pärandist legataar siin ei saa. Temal on õigus ainult tulevikus, s. o. peale pärandi üleminekut pärijalt saada ajutiselt oma surmani ülalpidamist natuuras. Ja seda temale andma pole pärija sugugi kohustatud pärandi kulul, vaid ta võib seda teha pärandist saadava tulu arvel ja kulul. Pärijale üle läinud pärandi tulutoovust aga, samuti puhaskasu, mida pärija edaspidi talle üle läinud pärandist võib saada, ei võeta pärandimaksu määramisel arvesse (Pärandim. s. §§ 8 ja 21).

(RkhT toim. nr. 40 — 1932.)

Kas kaotavad testamendijärgsed pärijad neile määratud pärandi-osa kohta õigused, kui nad testamenditegija poolt testamendis väljendatud keelust hoolimata tõstsid hagi testamendi tühistamiseks, mis aga kohtulikult tagasi lükati?

Vastus: jaatav.

Rahukogu arvamus, nagu ei võiks testamenditegija keelata oma pärijaid ja legataare tõstmast hagi tema testamendi tühistamiseks ja

ähvardada neid sellest keelust üleastumisel jätta ilma neile määratud pärandiosast ja nagu osutuks selline testamenditegija korraldus seadusevastaseks, on ekslik. Testamenditegija ei või muidugi keelata isikuile, kes endil arvavad selleks seadusliku aluse olevat, tõsta hagi testamendi tühistamiseks. On need isikud (BES §§ 2477, 2789) suutnud oma hagi lõendada ja tühistati nende taotlusel testament, siis loomulikult langevad testamendi korraldused ära, sest need osutusid mittekokkukõlalisteks seadusega. Teisiti on aga asi siis, kui hagi testamendi tühistamiseks oli tõstetud seadusliku põhjusega ja hagi seepärast tagasi lükati ning testament jäi püsima. Säärastel asjaoludel juba seaduse enese eeldusel (BES § 2849) jääb isik, kes testamendi tühistamiseks tõstetud hagi kaotas, kõigest sellest ilma, mis temale testamendiga oli määratud pärandist, põhjusel, et tema, nagu selle seadusnormi all toodud allikad ütlevad, pole vääriiline pärijaks olema (*indignus*), sest tema pole austanud testamenditegija viimset tahet, püüdes põhjusega seda tühistada. Pole seepärast testamenditegijal keelatud omalt poolt testamendis rõhutada, et kõik pärijad ning legataarid peavad austama tema korraldusi ning kui mõni neist peaks põhjusega taotlema testamendi tühistamist, jääb see karistuseks ilma talle määratud pärandiosast või annakust. Säärane korraldus ei ole millegagi seadusevastane ja kellelki kohtulikku kaitset ei võta ega kuulu üldse nende tingimuste liiki, millest on juttu BES § 2366.

(RkhT nr. 119 — 1932.)

Vaimuhaigeks tunnistamise menettluse (TKS §§ 1913—1927) põhimõtteid.

BES § 498 määritleb, et vaimuhaiged on teovõimetud, sest nad ei suuda kas täieliku või osalise mõistuse kaotusel oma asju ise ajada ning korraldada, mispärast nende isiku ning vara üle on tarvilik seada hoolekanne. Et teatud isiku kohta otsustada, kas ta on BES § 498 mõttes vaimuhaige, s. o. ei suuda ise oma varandust valitseda ja üldse oma huve kaitseda kodanlikus käibes, selle asjaolu kindlakstegemiseks on seadus ette näinud erilise korra, mis fikseeritud BES §§ 499, 500, 501 ja TKS §§ 1913—1927. Neis seadusnormes leiduvate reeglite kohaselt võivad vastava rahukogu ees esineda palvega teatava isiku teovõimetuks tunnistamise üle vaimuhaiguse pärast selle isiku perekonnaliikmed kui ka kõrvalised isikud, kelle huvides see seisab; ka prokuratuuri esindajad võivad pöörduda selleks vastava esitisega kohtu poole. Vastavas palves või esitises peavad olema lähemalt kirjeldatud selle isiku teod, milles väljendub tema mõistusriike. Samuti tuleb esitada tõendid ning arsti-tunnistus. Viimane, nagu näha seadusandlikest motiivest (vt. Gassman ja Nolcken, Preobrazovanie sudebnoi tsasti, lk. 147—150), on

tarvilik selleks, et kohus võiks enne, kui ta alustab vaimuhaigeks tunnistamise menetlust, jõuda veendele, et teovõimetuks tunnistamise palve pole tõstetud järelekaalumatuks ning et isiku mõistuse rikke olemasoluks näib olevat objektiivseid, arsti arvamusega põhjendatud eeldusi. Säärane arstitunnistus loob teatud tagatise, et vaimuhaigeks tunnistamise menetlust, mille alustamine ise juba isikule heidaks varju ja mõjustaks tema majanduslikku olukorda, ei algatataks uisapäisa, vaid et ka asjatundjal-arstil on põhjendatud kahtlus teatud isiku mõistusliku seisundi suhtes. — On kohus esitatud materjali põhjal, mida ta tarbe korral oma liikme kaudu toimetatud kohapealse juurdlusega on kontrollinud, jõudnud veendele, et palve vaimuhaiguse tõttu teovõimetuks tunnistamise üle näib olevat põhjendatud, siis määrab ta isiku mõistusliku seisundi kindlaks-tegemiseks kohtuliku arstliku ülevaatuse. — Kohus pole selles menetluses tõendite kogumisel ja materiaalse tõe selitamisel seotud sääraste formaalsustega nagu harilikus võistprotsessis, vaid siin võib ja peabki öieti kohus tõendite kogumisel, s. o. üldse kõigi nende andmete selitamisel, mis määravad kindlaks ülevaadatava isiku mõistusliku seisundi, talitama tarbe korral omal algatusel, et kõigekülgelt läbi uuritud andmete põhjal jõuda kindlale objektiivsele veendele, kas on tarvis teatud isikut teovõimetuks tunnistada ja seada tema üle hoolekanne.

(RkhT toim. nr. 122 — 1932.)

Kas kohus võib vastu kreditoride tahtmist vabastada vanglast võlgniku, kes sinna paigutatud Kaub. kp. sead. § 410 korras kaubanduslikult maksujõuetuks tunnistamise tagajärjel, kui see võlgnik on elukardetavalt haige ja vangla oludes ei saa tema haigust ravida?

Vastus: jaatav.

Kaub. kp. s. § 410 väljendatud üldreegli järgi kuulub kaubanduslikul alal maksujõuetuks kuulutatud võlgnik vanglas kinnihoidmisele terve maksujõuetuse menetluse kestel. Sellel kinnihoidmisel on eesmärgiks kindlustada võlgade sissenõudmist. Kuid sama Kaub. kp. s. § 410 näeb ette ka erandeid, millal võlgnik võib jääda vabadesse. Kohtutegeluses oli juba Vene ajal asutud seisukohale, et TKS § 1400 märkme III lisa reeglid maksujõuetu võlgniku vahi alt vabastamise suhtes on kohaldatavad ka sääraste võlgnikkude suhtes, kelle maksujõuetust tinginud asjaolud on veel selitamisel ning kes Kaub. kp. s. § 410 põhjal kuulusid vahi alla võtmisele, kuna võlgniku vahi alla võtmisel nii TKS § 1400 märkme III lisa § 31 jj. kui ka Kaub. kp. s. § 410 ette nähtud juhul on üks ning sama eesmärk — kindlustada võla sissenõudmise võimalust. Sellelt seisukohalt lähtudes on ka Vene Senat seletanud, et kaubanduslikul alal maksujõuetuks tunnistatud võlgniku vahi alla võtmiseks puudub seaduslik alus, kui tema

on saanud üle 70 a. vanaks. Selle seisukoha on omaks võtnud ka Riigikohus (otsus 3./17. detsembrist 1931. a., asi nr. 943). On aga võlgniku kõrge vanadus mõjuvaks põhjuseks, et teda vahi alt vabastada, siis võib analoogiliselt sääraseks põhjuseks olla ka võlgniku raske elukardetav haigus, mis kohtu poolt kindlaks tehtud ning mis haigust võimatu ravida vangla oludes. Säärasele seisukohale tuleb jõuda TKS § 9 juhatusel Kaub. kp. s. § 410, TKS § 1400 märkme III lisa § 48 üldise mõtte ning eesmärgi tõlgendamisel. Küsimus aga, kuivõrt võlgniku haigus elukardetav ning kas võimalusi on seda vanglas või selle juures olevas haigemajas ravida, kuulub kindlakstegemisele asja sisulisel arutusel vastavas kohtus ja kohtu sellekohased järeldused ei allu revideerimisele kassatsiooni korras (Koht. s. § 5).

(RkhT toim. nr. 122 — 1932.)

Kui laevaomanik, palgates määramatuks ajaks oma laevale juhi, viimase teenistuslepingusse mahutas tingimusi, mis muudavad või piiravad Merimeeste seaduse § 3 ette nähtud kahjutasu saamise õigust laevajuhile teenistusest vallandamisel sama seaduse § 2 eeskirja kohaselt ülesütlematult, kas on siis säärasead tingimused laevajuhile kohuslikud?

Vastus: eitav.

Merimeeste seaduse sihiks on kindlustada ja korraldada laeval teenivate isikute sotsiaalset olukorda, nagu see toimub analoogiliselt töönduslikes käitises vastavate töökaitse seaduste alusel. See seadus loendab purgivalt erandid, mis ei kuulu lahendamisele tema reeglite kohaselt (§ 73). Seaduses on antud üksikasjaline korraldus laeval teenivate isikute palkamise ja nende õiguste ning kohuste suhtes, samuti sisalduvad selles reeglid laevajuhi distsiplinaarvõimu suhtes meeskonna üle. Kõik need normid on absoluutse iseloomuga (*jus cogens*), mis kaitsevad ühiskondlikku korda ja mida eraisikute kokkulepe ei või muuta, mispärast kõik tehingud, mis sihitud nende avalikõiguslike normide muutmiseks või neist mööda-hilimiseks on kehtimatud ning mittekohuslikud (BES §§ 2922, 3214).

(RkhT toim. nr. 215 — 1932.)

T. G.

Varia.

Nõupidamine Perekonnaseaduse eelnõu asjus.

26. maiks oli kohtu- ning siseministri poolt Tallinnasse kutsutud kohtute, ülikooli, õigusteaduslike seltside ja naisorganisatsioonide esindajate koosolek, et nõu pidada uue Perekonnaseaduse eelnõu kohta. Mainitud eelnõu töötati välja Kohtuministeeriumi vastavas

komisjonis. Juba 1930. a. kevadel Tartus peetud õigusteadlaste päeval leidis see eelnõu arvustamist. 1930. a. novembris Tallinnas peetud üleriiklik naiskongress asus eelnõu suhtes eitavale seisukohale, leides, et selles abikaasade vara- ning isiklikud vahekorrad pole korraldatud mõlema abikaasa üheõigusluse alusel, samuti, et uus seadus vallaslapse huve küllaldaselt ei kaitse. Naisorganisatsioonide algatusel koostati vastav protest ja asuti sellele allkirju korjama. Protest esitati läinud aastal umbes 31 000 allkirjaga riigivaneemale. Allkirjutajate seas oli ka mitu tuntud meesjuristi. — Käesolev nõupidamine oligi kokku kutsutud selleks, et lõplikku seisukohta võtta naisorganisatsioonide protesti suhtes.

Koosolijate hulka kuulusid Riigikohtu esimees Parts, ülikooli õppejõud Uluots, Tjutrumov, Ein, rahukogu esimehed Gabrel, Kuusik, abiesimees Rost, Kohtupalatist Guldenstube, Kasse, Pezold, Erdmann, riigikohtunik Grünthal, Eesti Panga president Jaakson, Kohtuministeriumi nõunikud Reinhold, Wender, Kaiv, Matto, vandeadvokaadid V. Johanson, F. Karlson jt. Naisorganisatsioonide esindajatena olid ilmunud M. Reisik, J. Steinmann, H. Jansen ja naisjuristid E. Aron, H. Reiman, W. Grünthal-Poska, O. Ilus, M. Schliiffstein, H. Kaber, A. Ostra-Oinas.

Koosoleku avas kohtu-siseminister A. Anderkopp, selgitades põhjusi, miks see nõupidamine kokku kutsutud. Nõupidamine toimus K. Partsi juhatusel.

Kõige pealt kuulati ära prof. Uluotsa kui eelnõu koostanud komisjoni referendi seletused eelnõu kaitseks. Naisorganisatsioonide seisukohti põhjendas E. Aron.

Järgnevail läbirääkimistel peatuti kõige pealt abikaasade varavahekorradel. Eelnõus on ette nähtud legaalse varasüsteemina varaühendus, mille järgi mõlema abikaasa vara on abielu kestel mehevõltsel. Säärane süsteem polnud naistele vastuvõetav. Nad omalt poolt soovitasid legaalse varasüsteemina varalahusust abielu toodud vara suhtes ning et abielu soetatud vara abielu lõppemisel jaotataks abikaasade vahel. Selle juures näevad naised ettepanekud, aga ette varalahususe piiramist perekonna huvides, nimelt abikaasade vastastikustes kohustes perekonna ülalpidamise suhtes. Seda oma seisukohta kaitsesid naised üksmeelselt. Sama seisukohta kaitsesid ka mitmed meesjuristid. Läbirääkimised sel puhul kestsid edasi veel järgmisel päeval kuni kell 2 p. l. Hääletamisel võeti 18 häälega (koos oli üldse 25 isikut) vastu järgmine resolutsioon:

„Soovitavaks lugeda, et uues Perekonnaseaduse eelnõus abielurahva varavahekorrad lahendataks varalahususe süsteemi alusel, kusjuures selles seaduses peaksid leiduma määrused abikaasade kohustuste kohta perekonna ülalpidamise suhtes ja millisest varast abikaasad osa saavad abielu lõppemisel.“

Poolt hääletajate hulgas olid Parts, Grünthal, Tjutrumov, Ein, Gabrel, Kuusik, Karlson, Erdmann ja m. t.

Sellise normaalvaravahekorra kõrval pidi lubatav olema vara-vahekordi abikaasade kokkuleppel, mis tuleks sisse kanda abielu-registrisse, üles ehitada ka teistel alustel (nagu varaühisus ja vara-ühendus). Selle seisukoha fikseerimist ei nõutud küll vastava reso-lutsiooni hääletamisega, kuid see ilmnes kõigi vaidlustest osavõtjate mõtteavaldusist, kes kaitsesid normaalsüsteemina varalahusust.

Abikaasade otsustamisõiguse kohta perekondliku kooselamise kohta käivajs asjus oli naisorganisatsioonide poolt esitatud resolutsioon eelnõu § 356 teise lõike muutmiseks:

Lahkuminekute korral otsustab küsimuse ühe või kummagi abi-kaasa palvel kohus või selleks eriti loodud instants. Resolutsioon võeti vastu 9 häälega 8 vastu, kusjuures Uluots, kes sisuliselt küll selle ettepaneku vastu oli vaieldnud, hääletamisest osa ei võtnud.

Edasi tunnistati tarvilikuks eelnõus peatükk mitteabieluliste laste kohta ümber töötada, lähtudes lapse huvide suurema kaitse seisukohalt: a) tunnistades vallaslasi oma õiguste ja kohuste poolest vanemate suhtes võrdseteks abielulistega, kui nende isa on kindlaks tehtud kohtuotsusega või tunnistamisega isa enese poolt (poolt 11 h., vastu 9 h.) ja kustutada eelnõus § 461¹ ja 462² lõpplõiked, mis piiravad vallaslapse seaduslikuks tunnistamist teatud juhtudel (poolt 10 h., vastu 9 h.); b) võimaldades vallaslastele alimentide määramist (eel-nõus ette nähtud 16 eluaasta asemel) kohtu näengu järgi 18. eluaasta lõpuni. Edasi tunnistati tarvilikuks 16 häälega, et eelnõu vallaslapse ema õigusi isalt sünnitamise puhul toetuse saamisel korraldaks kehtiva Hoolekandeseaduse normide kohaselt. Ettepanek, et vallaslaste huvide kaitseks tõstetud hagides kostjale ära keelataks end kaitseda *exceptio plurium concumbentium*'i vaidega, lükati väikese häälteenamikuga tagasi.

Lõpuks võeti vastu soovjavaldus, et uues Perekonnaseaduses abi-elu lahutamise põhjusena jääks kehtima abikaasade vastastikune kokkulepe praeguse Abieluseaduse § 30 reegli kohaselt. T. G.

Tallinna Eesti Õigusteadlaste Seltsi 1931. a. tegevuse aruanne.

Aruandeaasta kestel on peetud 12 juhatuse koosolekut ja 1 pea-koosolek. Liikmeid oli seltsil aasta alul 131; aasta kestel lahkus surma läbi seltsi asutaja-liige M. Linnasaar; uusi liikmeid aasta kestel juurde tulnud 5, seega aruandeaasta lõpul seltsil liikmeid 135.

Lugemislauale olid tellitud ajakirjad: „Õigus“, „Schweizerische Juristenzeitung“, „Zeitschrift für Ostrecht“ ja „Rigasche Zeitschrift für Rechtswissenschaft“.

Seltsi korraldusel on 9. ja 10. aprillil l. a. peetud Tallinnas X Õigusteadlaste Päev. Kümnenda Päevana on see olnud sündmuseks

meie õigusteadlaste peres ja seda Päeva on, olgugi tagasihoidlikult, pühitsetud ka juubelipäevana. Et seni meil on puudunud ühendus õigusteadlastega ja õigusteadlaste organisatsioonidega välismaal, siis on möödunud Kümnenda Päeva puhul ühenduse loomist püütud teostada. On saadetud kutsed Päevast osavõtuks Soome, Ungari, Läti, Leedu, Poola, Tšehhoslovakkia, Rootsi, Norra ja Šveitsi õigusteadlaste organisatsioonidele ning Rahvusvahelisele AdvokaatideLiidule Viinis. Päevale olid ilmunud esindajad Ungari õigusteadlaste poolt prof. S. Csekey ja Leedu õigusteadlaste poolt K. Žalkauskas. Teistelt maadelt olid saabunud tervitused kirja ja telegraafi teel. Päevale oli esitatud pikem ülevaade õigusteadlastepäevade ajaloost mujal, nende tekkimisest meil ja möödunud päevade töödest. Päeval kinnitati ka esmakordselt õigusteadlastepäevade kirjutatud konstitutsioon. Peale Päeva tööde lõppu oli koosviibimine Seltskondlikus Majas, kus esineti tervitustega, nende hulgas ka välismaade õigusteadlaste esindajate poolt. Päeva tuleb lugeda kõigiti kordaläinuks niihästi osavõtjate arvult kui tööviljakuselt. Päev andis ülejääki kr. 11.53, mis üle anti seltsi laekale.

Selts on oma esindajate — Ilmar T a n n e b a u m ja Helmi K a b e r — kaudu osa võtnud Balti riikide juristide kongressist Kaunases 21. — 23. mail 1931. a. Koos Arstide Seltsiga, Inseneride Ühinguga, Arhitektide Ühinguga, Keemikute Seltsiga, Apteekrite Seltsiga ja Tallinna Tehnikumiga on korraldatud ühine vastuvõtmine Tallinna kaudu Eesti-Soome-Ugri hariduskongressile sõitvaile Ungari haridustegelastele ja ekskursantidele Tallinnas 13. juunil 1931. a.

Aasta kestel on Seltsis peetud järgmised referaadid: W. H a s s e l b l a t t — Balti riikide õiguse ühtlustamine — 17. II 1931; J. V a a b e l — Maksukaristusõiguse reformi nõuded ja uus Kriminaalseadustik — 10. III 1931; K. S e l t e r — Maksureform — 24. III 1931, ja K. S e l t e r — Balti riikide õiguse ühtlustamine ja Kaunase konverents käesoleval aastal — 20. X 1931. Referaatidest on osa võtnud 57 liiget ja 7 külalist, seega igast referaadist keskmiselt 14 liiget ja 2 külalist.

Seltsi laeka-aruanne on tasakaalustatud kr. 665.03, kusjuures aruandeaasta kestel on sissetulekuid olnud kr. 376.53, väljaminekuid kr. 630.60; kassa saldo aruandeaasta lõpul kr. 34.43.

Seltsi juhatusse kuulusid: esimehena H. V a h t r a m ä e, abiesimehena O. T i e f, sekretärina J. K r i s t e l s t e i n, abisekretärina R. W i e d e r f e l d t ja laekahoidjana F. R o s e n b e r g.

Aasta peakoosolek peeti 3. mail s. a. Uude juhatusse valiti: esimeheks H. V a h t r a m ä e, abiesimeheks G. K r o m e l, kirjatometajaks J. K r i s t e l s t e i n, abikirjatometajaks N. M e t s l o v, laekahoidjaks F. R o s e n b e r g.

J. K.

Vastutav toimetaja: **F. Karlson.** Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

K. Mattieseni trüükikoda O./Ü., Tartus, 1932.

- Kas TKS § 828 ette nähtud postiasutise all tuleb mõista ka Posti, telegraafi, telefoni ja raadio seaduse (RT 24—1930) § 18 ette nähtud postiabiasutisi-postiagentuure? 328
- Kas naisriigiteenija on kohustatud igal kuul enne palga ja perekonnaabiraha väljamaksmist esitama uue tõenduse selle kohta, et möödunud kuul on laps või lapsed tema ülalpidamisel olnud? 328

Tsiviilosakond:

- Kas majandusühing juhul, kui ta põhikapital alla 5000 krooni ja kui ta on avanud riigi piirituse- ja viinamüügi, on OMS § 453 p. 11 põhjal õigustatud saama maksuta äritunnistuse? 329
- Kui maja, mis oli tulikahju vastu kindlustatud ühes seltsis, hiljemini samas väärtuses kindlustati veel teises seltsis, kas on siis selle läbi tühiseks muutunud ka esimene kindlustus? 329
- Kas sel korral, kui kõik pärand läheb testamendi järgi üle testamenditegija tütrele kohustisega anda oma emale surmani „korralikku peavarju, riideid, toitu ja kuluraha“, tuleb selle kohustise väärtus pärandimaksu kindlaksmääramisel maha arvata pärandi väärtusest? 330
- Kas kaotavad testamendijärgsed pärijad neile määratud pärandiosa kohta õigused, kui nad testamenditegija poolt testamendis väljendatud keelust hoolimata tõstsid hagi testamendi tühistamiseks, mis aga kohtulikult tagasi lükati? 330
- Vaimuhaigeks tunnistamise menetluse (TKS §§ 1913—1927) põhimõtteid 331
- Kas kohus võib vastu kreditoride tahtmist vabastada vanglast võlgniku, kes sinna paigutatud Kaub. kp. sead. § 410 korras kaubanduslikult maksujouetuks tunnistamise tagajärjel, kui see võlgnik on elukardetavalt haige ja vangla oludes ei saa tema haigust ravida? 332
- Kui laevaomanik, palgates määramatuks ajaks oma laevale juhi, viimase teenistuslepingusse mahutas tingimusi, mis muudavad või piiravad Merimeeste seaduse § 3 ette nähtud kahjutasu saamise õigust laevajuhile teenistusest vallandamisel sama seaduse § 2 eeskirja kohaselt ülesütlematult, kas on siis säärasead tingimused laevajuhile kohuslikud? 333

Varia.

- T. K.: Nõupidamine Perekonnaseaduse eelnõu asjus 333
- J. K.: Tallinna Eesti Õigusteadlaste Seltsi 1931. a. tegevuse aruanne 335

Lisa.

Riigikohtu 1930. a. otsuste indeks.

1932. a. ilmub juriidiline ajakiri

„ÕIGUS“

kolmeteistkümnendat aastat.

TOIMETUS:

R. Rägo (peatoimetaja), E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, A.-T. Kliimann, H. Kristal, E. Maddison, A. Palvadre, K. Parts, J. Uluots, A. Mägi (toimetuse sekretär).

Sisuks juriidilised artiklid, kodu- ja välismaa seaduseandluse ülevaade, kodu- ja välismaa kohtute tegelus; eriti rõhutatakse Riigikohtu tegeluse käsitlemist.

Lisana annab „Õigus“ Riigikohtu 1930. a. ja 1931. a. otsuseid.

Lähemateks kaastöölisteks on Tartu ülikooli õigusteaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad kohtutegelased jne.

Aasta jooksul ilmub 10 numbrit.
Numbri suurus ühes lisaga 48—64 lk.

Tellimishind: **7 krooni** aastas, üksiknumber **75 s.**

On veel saada ajakirja eelmisi aastakäike hinnaga (ühes lisaga): 1920. a. — 1 kr. 50 s., 1921. a. — 3 kr., 1922. a. — 8 kr., 1923. ja 1924. a. — 4 kr., 1925., 1926., 1927. ja 1928. a. — 4 kr. 50 s., 1929., 1930. ja 1931. a. — 7 kr.

Toimetuse ja talituse aadress: **Tartu, Aia tän. nr. 35, telefon nr. 81.**

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.

Hind 75 senti.